

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Daniela Búranová

Vzdělávání nadaných žáků v rámci zákonných norem

Olomouc 2019

vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím odborné literatury uvedené v seznamu.

Ve Zlatých Horách 2. 4. 2019

.....

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D., vedoucí diplomové práce, za vstřícný, trpělivý, lidský přístup a cenné rady. Díky patří také rodině, respondentům a nadané žákyni při spolupráci na výzkumném šetření.

Obsah

ÚVOD	6
1 KOMPONENTY TVOŘÍCÍ NADÁNÍ	8
1.1 INTELIGENCE	8
1.2 NADÁNÍ	12
1.3 NADÁNÍ A MOZEK ANEB CO SE DĚJE UVNITŘ	16
1.4 CHARAKTERISTIKA NADANÝCH DĚTÍ.....	18
2 NADANÉ DÍTĚ A JEHO VNITŘNÍ SVĚT	21
2.1 SEBEPOJETÍ A PROBLÉMY NADANÝCH	21
2.2 SPECIFICKÉ SKUPINY NADANÝCH	23
2.3 SOCIÁLNÍ FAKTORY LIMITUJÍCÍ VÝVOJ NADANÉHO DÍTĚTE	25
2.4 KAZUISTIKA ADRIANA	27
3 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ PRÁCE S NADANÝMI ŽÁKY U NÁS A V ZAHRANIČÍ	29
3.1 ČESKÁ REPUBLIKA	29
3.2 SLOVENSKO.....	31
3.3 POLSKO.....	33
3.4 POJETÍ NADÁNÍ V DALŠÍCH ZAHRANIČNÍCH ZEMÍCH	34
4 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ	37
4.1 IDENTIFIKACE NADANÝCH	37
4.2 FORMY A METODY VZDĚLÁVÁNÍ	40
4.3 PODPORA NADANÝCH ŽÁKŮ V ČESKÉ REPUBLICE	43
4.4 INKLUZE	44
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	48
5.1 CÍLE A HYPOTÉZY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	48
5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	49
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	50
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	51
7 DISKUSE A SHRNUÍ VÝSLEDKŮ	66
ZÁVĚR	68
ZDROJE INFORMACÍ	69
SEZNAM OBRÁZKŮ	73
SEZNAM TABULEK	73

SEZNAM GRAFŮ.....	74
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Tématem své diplomové práce navazuji na bakalářskou práci, která se věnovala možnostem a mezím vzdělávání nadaných žáků. K volbě tématu mě vede fakt, že v mém okolí se nachází několik nadaných osob, což mi dává upřímný pohled na možnosti, které jsou jim státem nabízeny ve vzdělání.

Dle mého názoru je část legislativy věnovaná dětem se speciálními vzdělávacími potřebami zaměřena primárně na děti s handicapem a nadaní žáci jsou uvedeni jen okrajově. Je samozřejmé, že děti trpící poruchami různého typu jsou velmi znevýhodněné a potřebují speciální péči, opomíjí se však fakt, že děti s mimořádně vysokou inteligencí a nadáním jsou naše budoucnost a je důležité jim věnovat minimálně stejně velkou pozornost a dbát na jejich vzdělávání.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Je důležité uvést, s jakými pojmy budeme operovat a nastínit si základní definice zkoumané problematiky. Vzhledem k tomu, že se práce nesoustředí pouze na legislativu, ale je zaměřena také především na vzdělávání nadaných žáků, teoretická část obsahuje vymezení nadání a pojmů s ním souvisejících. Následuje objasnění, kdo jsou nadané děti, jakými se vyznačují schopnostmi a vlastnostmi. Podstatnou část práce tvoří kapitola, která nás seznamuje s historickými i aktuálními normativními trendy vzdělávání nadaných dětí v České republice, ale i mimo ni. V neposlední řadě si představíme koncept vzdělávání nadaných od procesu identifikace. Cílem teoretické části tak je definovat problematiku vzdělávání nadaných dětí a vysvětlit nynější stav legislativy v rámci této problematiky. Součástí je také kazuistika nadané dívky.

Praktická část je věnována dotazníkovému šetření, které bylo směřováno na pedagogy základních škol na Jesenicku. Položky byly směřovány na vzdělávání nadaných žáků, znalost legislativy a rozdílnost dětí nadaných a handicapovaných. Hlavním cílem diplomové práce je **zjistit, jaký postoj zaujímají pedagogové na základních školách vzhledem ke vzdělávání nadaných žáků a jeho ukotvení v zákonných normách.**

Nadaní lidé jsou výjimečnými bytostmi, které je úžasné sledovat vyrůstat, vzdělávat se a růst. Kromě superlativů se však můžeme setkat také s nejrůznějšími problémy patřící k tomuto druhu výjimečnosti. Nemůžeme od každého nadaného čekat, že bude klidný, vyrovnaný a plný vědomostí. Každá mince má dvě strany, ale od toho by se měla odvíjet podpora nabízená státem, dle mého názoru však určitě není dostatečná.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Komponenty tvořící nadání

Nadání není lehce definovatelný pojem, a především je tvořen několika složkami. Pokud o někom řekneme, že je nadaný, neznamená to, že má pouze vysokou inteligenci, nebo v něčem vyniká. Je zde mnoho součástí, schopností, dovedností, které jsou ukazateli nadání, jako například inteligence, tvořivost, talent, úroveň kritického myšlení, sociální faktory apod. V následující kapitole si některé tyto pojmy přiblížíme a také si ukážeme několik pohledů, jak lze na nadání nahlížet a také co se skrývá v mozku nadaného žáka.

1.1 Inteligence

Pokud chceme blíže zkoumat samotný pojem nadání, je pro nás nezbytně nutné vysvětlit si pojem inteligence. Obecně se jedná o výraz vyjadřující určité myšlenkové schopnosti jedince a jeho úroveň řešit rozmanité problémy. Uvedenými problémy myslíme široké spektrum činností a dovedností od těch běžných každodenní potřeby až po vysoce teoretické abstraktní otázky. (Blatný, Plháková, 2003)

Psychologie se pyšní definicemi různých odborníků, z nichž mají většinou společné to, že inteligence je brána jako schopnost přizpůsobování se okolí a učení se zkušenostem. Sternberg (2001) provedl výzkum, ve kterém laici vypovídají, co podle nich inteligence znamená. Nejčastějšími odpověďmi byly – praktické řešení problémů, vysoká slovní zásoba a sociální kompetence, čímž rozumíme toleranci druhých, empatii apod. Na tento výzkum reagovala v České republice Plháková (2004), kdy provedla podobné šetření v našich podmínkách a zjistila, že u nás je za nejpodstatnější složku považována ta sociální, do níž zahrnují dotazování např. péči o zevnějšek, dodržování pravidel a norem, společenskost.

Za poslední desetiletí se definice a pojetí inteligence velmi rozrostlo, a to jak v chápání tohoto pojmu odborníky, tak laiky. Setkáváme se s různými názory, které jsou postaveny proti sobě. Například jeden zastává myšlenku, že inteligentní projevy jsou následkem obecné inteligence, ale především také různých dalších specifických vlastností. Názor stojící proti této myšlence je zase takový, že inteligence je tvořena několika na sobě nezávislými schopnostmi, které jsou uplatňovány pro řešení problémů.

Vzhledem k tomu, že dnes již inteligence není brána jako pouze rozumová schopnost, související s poznávacími procesy, ale jako pojem zahrnující i emoce, morálku apod. je jasné, že s postupem času se pojem zřetelně rozšířil. Aby byl systém přece jen přehlednější, existují modely inteligence. Během studia inteligence vzniklo několik koncepcí abstraktní inteligence,

kteřé je možné rozdělit do šesti kategorií – faktorově analytická, kognitivní, kontextové, systémové, biologicko-fyziologické a vývojové.

Charles Spearman vytvořil první **faktorově analytický model inteligence**. Podstatou je, že inteligence je tvořena obecným g faktorem a dalšími specifickými faktory. Rozdíl mezi nimi je takový, že obecný faktor je užíván při řešení kognitivních úloh a dalších problémových situací. Specifické faktory jsou naopak závislé na konkrétním charakteru určité úlohy. Obecný faktor g nemají samozřejmě všichni lidé stejné hodnoty, rozdíly jsou zapříčiněny úrovní mentální energie, která je vložena do řešení intelektuálních úloh a neméně důležitá je schopnost užívání kvalitativních principů kognice, mezi které řadíme porozumění zkušenostem, odvození vztahů a odvození korelátů. Díky úvaze o těchto třech kvalitativních principech se Spearmanova teorie řadí jako podstatný předchůdce kognitivní psychologie.

Vyvrátit Spearmanovu teorii se pokusil Louis Thurstone, který vzal v potaz rotaci faktorů a dospěl k závěru, že výsledky různých testů inteligence jsou podmíněny a ovlivněny sedmi na sobě nezávislými primárními schopnostmi, a to – verbálním porozuměním, slovní plynulostí, numerickým počítáním, prostorovou vizualizací, pamětí, percepční rychlostí a induktivním usuzováním.

Další teorie se zabývaly propojením a organizací zjištěných faktorů, vznikaly tak modely hierarchické, kdy na vrchol se řadily modely se všeobecnou schopností a ty se specifickými schopnostmi jim většinou byly podřazeny. Mezi nejznámější takové modely se dozajista řadí Raymond Cattell se svými „culture fair“ testy, které jsou nezávislé na specifických kulturních působeníh a školních znalostech, náležitých k testování inteligence. Podle Cattella je obecná inteligence tvořena dvěma faktory – *fluidní a krystalizovanou inteligencí*.

Biologicky dané predispozice přímo ovlivňují úroveň *fluidní inteligence*, která se projevuje jako schopnost získat nové informace, vyvozování abstraktních poznatků a vyvozování nových vztahů z dosavadních poznatků. V praxi je využívána při řešení neverbálních úloh a induktivního posuzování, kam se řadí například analogie a doplňování slovních, číselných, či jiných řad.

Opakem je již zmíněná krystalizovaná inteligence, která je přímo a ve velké míře ovlivněna prostředím, učením a je zvyšována hromaděním vědomostí a zkušeností. Změřit ji můžeme například slovníkovými testy, testy všeobecných předpokladů, nebo zkouškami z teoretických i praktických dovedností.

Teorií faktorově analytického přístupu je mnoho a stejně tak jejich kritiků. Ti pokládají faktory za psychologické konstrukty, takže je není možné považovat za dostatečně informující o úrovních poznávacích procesů. I přes tato vyjádření jsou testy inteligence většinou opřeny právě o hierarchické modely a jsou pro nás dostatečné pro zjištění budoucího školního úspěchu, či neúspěchu.

Přístupy ve zkoumání inteligence byly značně ovlivněny v 60. letech, a to konkrétně rozvojem kognitivní psychologie, podle níž se jmenuje další přístup zkoumání inteligence – **kognitivní model inteligence**. Jádrem výzkumu je stále podstata inteligence, ale z pohledu procesů zpracování informací probíhajících při různých intelektuálních aktivitách. Je zkoumáno, jaké poznávací funkce jsou zapojovány například při řešení testů inteligence, jaká je přesnost a rychlost daných procesů a jaké druhy mentální reprezentace v danou chvíli člověk využívá.

V rámci kognitivních přístupů se setkáváme se třemi proudy. Kognitivně-obsahový přístup je zaměřen na okruh poznatků, využívaný při inteligenčním chování, a to především u expertní činnosti. Dalším proudem je kognitivně-komponentový přístup, který se specializuje na zkoumání úloh v inteligenčních testech a zjišťují se procesy, které jsou při těchto aktivitách využívány. Kognitivně-korelační přístup zkoumá průběh primárních informačních procesů, a to pomocí úloh řešených v laboratořích a jejich následným srovnáním s výkonem u testů inteligence.

V 70. letech byla Robertem Sternbergem vytvořena komponentová teorie inteligence, která se v průběhu času stala součástí jeho systémové teorie. Samotné komponenty definuje jako *„elementární procesy zpracování informací, jež provádějí operace s interními reprezentacemi objektů nebo symbolů“* (in Blatný & Plháková, 2003).

Triarchická neboli systémová teorie rozlišuje tři druhy složek – metakomponenty, výkonové komponenty a komponenty k získávání informací. Procesy, které řadíme do vyššího řádu se nazývají metakomponenty. Zajišťují řízení operací jiných komponent a využívají se při analýze problémů, vhodnému výběru strategie řešení, při sledování průběhu dané činnosti a evaluaci konečného výsledku. Výkonové komponenty jsou součástí přímého řešení problému, kdy Sternberg rozlišuje jednotlivé části – kódování, usuzování, mapování a aplikaci. Poslední složkou jsou komponenty k získávání informací, které zajišťují přijímání nových informací a učení se jim. Řadíme zde selektivní kódování, selektivní kombinování a selektivní srovnávání.

Kulturní, přírodní a historické souvislosti mají velký vliv na intelektový vývoj člověka. Tuto myšlenku zastávají představitelé **kontextového přístupu**. Vliv okolí může vést k rozšíření specifických forem inteligence, či jejich dimenzí. Je podstatné, v jaké státě člověk vyrůstá, protože v každé zemi je za inteligenci považováno něco jiného, tudíž i podmínky pro řešení inteligenčních úkolů jsou odlišné.

Psychologové usilovali o vytvoření takových testů inteligence, kdy pro daného člověka není překážkou jeho sociokulturní prostředí a nemůže jej tak nic ovlivnit, protože zastánci kontextového přístupu se domnívají, že tradiční testy inteligence dříve znevýhodňovaly společenské menšiny. Jako příklad lze uvést Catellovy kulturně nezávislé testy, kdy se jedná o testy pouze s neverbálními položkami. Později se vyvinuly v testy s verbálními položkami, které by měly obsahovat pouze takové události a situace, které jsou známé všem lidem bez ohledu na jejich společenský kontext, školní vzdělanost či kulturní zázemí.

V současnosti je zřejmé, že vytvořit test, který by vyhovoval požadavkům kontextového přístupu není možné. Výkony jsou vždy ovlivněny kulturním prostředím, což vede autory k vytvoření takového testu, který by vzal v úvahu sociální podmínky a zázemí zkoumané osoby. Problémem této teorie je fakt, že se nijak nezabývá kognitivními procesy a ani tradičním chápáním inteligence.

Systémové modely si inteligenci vysvětlují jako výkonnost v určité sféře, kdy se jedná o výsledek vzájemné interakce kulturního prostředí, zpracování informací a určitých vlastností jedince. Jako základ této teorie můžeme považovat Gardnerovu teorii mnohočetné inteligence a Sternbergovu triarchickou teorii.

Howard Gardner je zastáncem teorie, že existuje sedm typů inteligence – lingvistická, logicko-matematická, prostorová, muzikální, tělesně-pohybová a personální (interpersonální x intrapersonální). Všechny typy jsou navzájem provázané a staví jeden na druhém, jedná se však o poloautonmní systémy. Každý člověk má různou úroveň těchto typů inteligence a důvodem je opět kulturní a sociální prostředí. Sternbergově teorii komponent jsme se věnovali již u kognitivního přístupu zkoumání inteligence.

Konečná (2010) dále uvádí poslední dvě teorie inteligence. **Biologicko-fyziologická teorie** poukazuje na vzájemné propojení biologických struktur s úrovní kognitivních schopností a zaměřuje se především na to, jak genetika ovlivňuje činnost a funkce mozku. Mezi známé teorie se řadí **vývojové teorie inteligence**, kdy za tu základní považujeme teorii Jeana Piageta a již název napovídá, že se jedná především o vliv vývoje člověka na jeho inteligenci.

S inteligencí úzce souvisí úroveň inteligenčního kvocientu. Ten samotný neurčuje nadání u člověka, protože zde je více faktorů určujících nadání, ale je to jeden z velmi důležitých ukazatelů, který nám napoví, pokud se jedná o rozumově výjimečného člověka. Existuje několik druhů systémů, které vymezují hranice mezi dosaženým IQ a určují tak stupeň „nadání“. Gagné (in Jurášková, 2003) vypracoval stupnici dosaženého inteligenčního kvocientu následovně:

- IQ > 120 ... mírně nadání (cca 10 % populace)
- IQ > 135 ... středně nadání jedinci (cca 1 % populace)
- IQ > 145 ... vysoce nadání jedinci (cca 0,1 % populace)
- IQ > 155 ... výjimečně nadání jedinci (cca 0,01 % populace)
- IQ > 164 ... extrémně nadání jedinci (cca 0,001 % populace)

S tímto modelem se neztotožňuje S. M. Nordby (in Jurášková, 2003) a uvedl jiný, podle kterého se řídí i mezinárodní organizace Mensa, kdy od IQ 130 se jedinec považuje za výrazně nadaného a tento údaj se hojně využívá i v odborné literatuře.

- IQ > 115 ... bystrý jedinec
- IQ > 130 ... nadaný jedinec
- IQ > 145 ... vysoce nadaný jedinec
- IQ > 160 ... výjimečně nadaný jedinec
- IQ > 175 ... velmi vysoce nadaný jedinec

1.2 Nadání

Nadání je často vnímáno jako něco reálného, jakýsi rys osobnosti, který predikuje mety a výsledky, ke kterým jsou děti schopny se dopracovat. Přímou definici nadání však není lehké vyslovit, protože v průběhu historie docházelo k neustálému vývoji a hledání podstaty nadání. Pokud si vezmeme na pomoc českou literaturu, můžeme najít, že například Hartl s Hartlovou (2000, s. 338) definují v Psychologickém slovníku nadání takto: „Nadání je soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností; nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při činnosti tělesné i duševní.“

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2013) uvádí: „V pedagogickém pojetí převládá tradiční představa o nadání jako o výjimečné složce osobnosti některých jedinců, zejména pro umělecké obory, pro sport, jazyky a matematiku.“ Již zde můžeme pozorovat

rozdílnost v tom, že v Pedagogickém slovníku nalezneme výčet konkrétních oblastí, ve kterých je nadání podle autorů projevováno. Psychologický slovník jej naopak chápe spíše jako komplexní soubor vlastností a schopností, které se mohou projevit v čemkoliv.

Poslední vybranou českou publikací, která nám přibližuje pojem nadání je Speciálně pedagogický slovník, kdy Havigerová (In Skutil & Zinkl, 2011) definovala ohledně nadání hned několik pojmů. „Nadání (angl. gift) je tradičně chápáno jako dispozice k jistým druhům, obvykle míněno intelektových výkonů.“ Dále se věnuje pojmům nadané dítě a nadané chování.

Havigerová a Křováčková (2011) uvádějí, že z jejich pohledu se o nadání jedná tehdy, pokud hovoříme o vrozených předpokladech, které se nutně nemusí projevit, zde se jedná o nadání latentní. Cílem je, aby se samozřejmě nadání projevilo navenek, potom se jedná o nadání manifestové. Je nutné jej neustále rozvíjet a nenechat jej zakrnět.

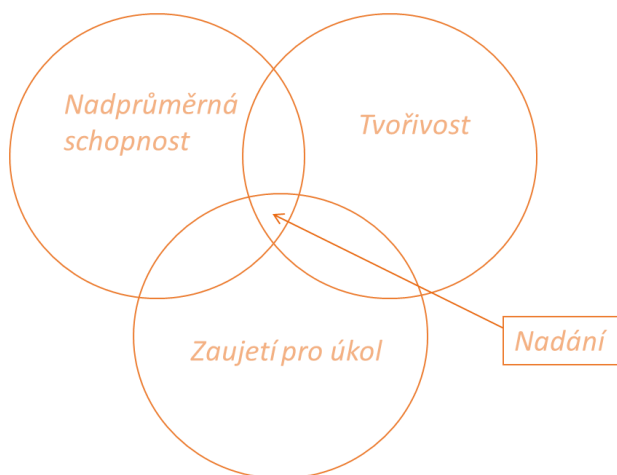
Laznibatová (2007) uvádí, že existuje několik skupin, do kterých se definice nadání řadí.

- ex-post-facto definice = dítě se označuje za nadané tehdy, pokud vykazuje nadprůměrné a výborné výsledky v činnostech
- sociální definice = nadané dítě je takové, které má potenciál k tomu, aby podávalo vynikající a nadprůměrné výsledky a výkony, a to v jakékoli hodnotné oblasti
- IQ definice = jedince, který vyniká nadprůměrnou hodnotou inteligenčního kvocientu, nazýváme nadaným (IQ>130)
- procentuální definice = tyto definice jsou odvozeny od Gaussovy křivky (rozprostření psychických rysů v populaci) => nadaný je ten, kdo se řadí mezi 2,14 % nejlepších
- definice zdůrazňující kreativitu = důležitou roli zde hraje úroveň tvořivosti => každé dítě, které má přirozenou schopnost rozvíjet svou tvořivost je nadané
- definice, které vznikly při rozpracování modelů inteligence

U nadání se setkáváme s několika modely, které zásadně ovlivňují zkoumání v rovině teoretické i praktické u intelektových schopností. Shledáváme je jako přínosné hlavně z toho důvodu, že v poměrně jednoduchých schématech jsou zachyceny dlouhé a složité definice a některými odborníky jsou definice a modely stavěny na stejnou úroveň, nedělají mezi tím rozdíly. Vzhledem k tomu, že jsme se výše věnovali definicím, uvedeme si zde i několik významných modelů nadání.

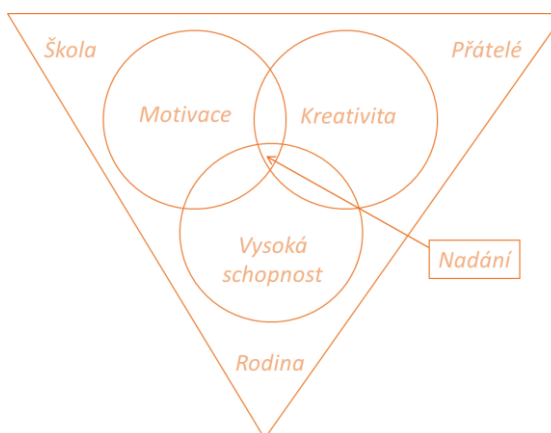
Pokud bychom se zaměřili na ty nejznámější a nejlépe uchopitelné, nabízí se nám Renzulliho „model tří kruhů“. Machů (2010) uvádí, že tento model klade důraz především na

stupeň inteligence a poukazuje na zkrácenost kognitivních modelů. Nadání je zde chápáno jako kooperace tří základních komponentů, kterými jsou nadprůměrná schopnost, která je v tomto modelu chápána jako inteligence, zaujetí pro úkol a tvořivost. Jednotlivé složky v sobě zahrnují motivaci, odolnost, originalitu myšlení, specifické schopnosti a další. Podstatou je důraz na motivaci vzhledem k rozvoji nadání.

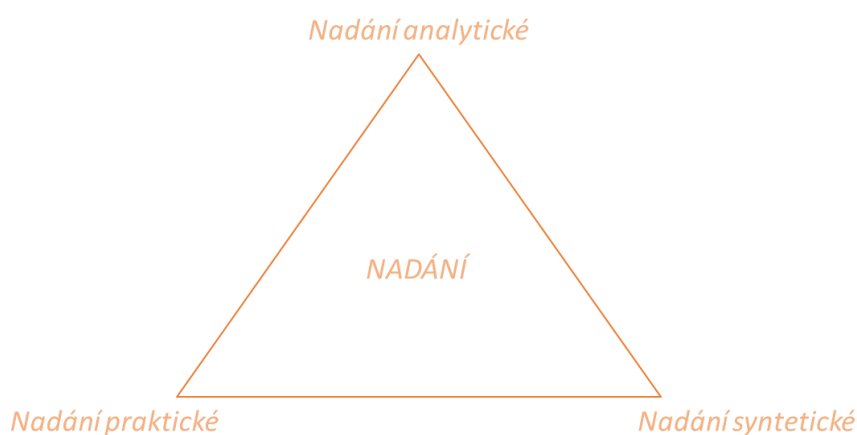
Obrázek 1 Renzulliho "model tří kruhů"

Na Renzulliho navázal svým vícefaktorovým modelem nadání F. J. Mönks. V jeho podání se setkáváme s rozšířenou verzí, kdy na sebe nepůsobí pouze individuální faktory jedince, ale také sociální prostředí. Pokud by sociální prostředí neodpovídalo na vývojové potřeby dítěte, je dosti pravděpodobné, že by nedocházelo k dostatečné podpoře a nadání by nebylo rozvíjeno. Dle Mönkse hovoříme o nadání až tehdy, pokud je všech šest faktorů propojeno – za faktory sociálního prostředí se považují rodina, škola a přátelé.

Obrázek 2 Mönksův "vícefaktorový model nadání"

Triarchický model nadání pochází od R. J. Sternberga, který svoji teorii postavil na nesouhlasu s objektivitou měření IQ pomocí inteligenčních testů. Jeho nesouhlas spočívá v tom, že testy dle jeho názoru měří pouze jednu složku inteligence a nejsou schopny se zaměřit například na adaptaci jedince na neznámé situace. Tento autor inteligenci definuje jako schopnost dobře uvažovat, zapamatování si důležitých informací, zkušenostní učení a dobré zvládnání každodenních potřeb v životě. V návaznosti na jeho teorii inteligence vytvořil nový model, který se skládá ze tří druhů nadání, a to analytického, praktického a syntetického a také poukazuje na to, že nadání je dosaženo pouze tehdy, pokud jsou všechny tři složky vyvážené a není tedy potřeba, aby například jedna významně předčila ty ostatní.

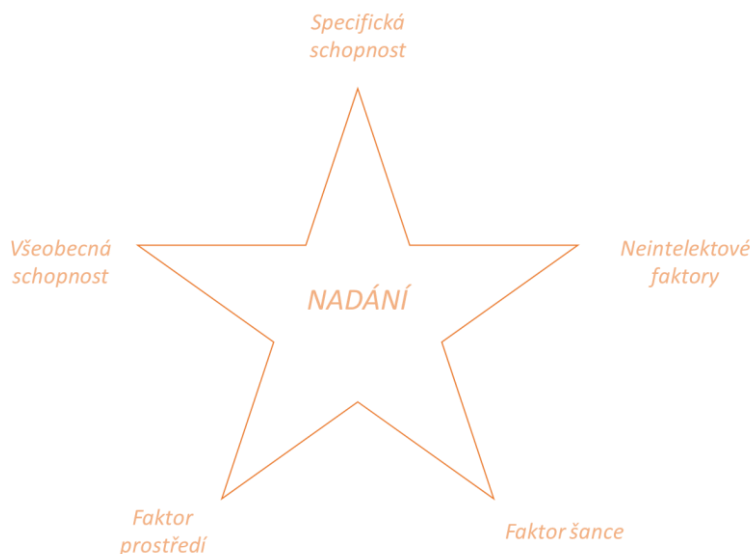

Obrázek 3 Sternbergův triarchický model nadání

Jako poslední se zaměříme na psychosociální model A. J. Tannenbauma, který uvádí, že u nadaných jedinců by neměla chybět realizační složka talentu. Poukazuje na rozdíl mezi těmi, kteří jsou tvůrci teorií a nových myšlenek a těmi, kteří jsou tzv. konzumenty. Jeho model obsahuje pět faktorů navzájem na sebe působících a ovlivňujících tak výkonovou složku nadání. Neočekávané události, které mohou ovlivnit život jedince zastupuje *faktor šance*. *Faktor prostředí* reprezentuje vlivy sociálního okolí jedince, které jsou tvořeny rodinou, přáteli, spolužáky apod. Sebevědomí, disciplínu, motivaci, přizpůsobení a další individuální charakteristiky promítá Tannenbaum do *faktoru neintelektového*. Poslední dva faktory tvoří všeobecné schopnosti (úroveň všeobecné inteligence) a specifické schopnosti, kterými rozumíme výjimečné počinání v některé významné oblasti lidské činnosti.

Zajímavostí je, že každý z uvedených faktorů je dále dělen na statickou a dynamickou složku. Statická složka se skládá z vrozených vlastností a faktorů prostředí které jsou v podstatě

statické. Dynamická složka naopak poukazuje na rozvíjení jedince, jeho vzdělávání, získávání nových schopností, dovedností a poznatků. (Machů, 2010)

Obrázek 4 Psychosociální model A. J. Tannenbauma

1.3 Nadání a mozek aneb co se děje uvnitř

Mozek. Jedná se o přibližně jeden kilogram vážící orgán, který se nachází v každém lidském těle a dlouhou dobu v historii stál na okraji zájmu společnosti. Zpočátku obyčejní lidé i velcí myslitelé přicházeli s různými domněnkami, k čemu nám vlastně slouží. Aristotelova teorie byla taková, že mozek lidem slouží k tvorbě tekutin a také jako chladicí zařízení krve, jenž k němu putuje ze srdce. Myšlenka Leonarda da Vinci je zajímavější v tom, že v mozku se skrývá zásobárna spermií – to, že mozek mají i ženy pro něj bylo nepodstatné.

V průběhu let se zjistilo, že mozek je napojen na nervový systém a má co dočinění s lidskou inteligencí. Nejprve se začala zkoumat váha mozku a její spojitost s inteligencí člověka. Zjistilo se například, že ženy mají v průměru mozek větší než muži, ale také to, že váha nemá nic společného s rozumovým nadáním. Vědci si však nakonec byli jistí, že mozek je s nadáním úzce spjat. (Havigerová, 2011)

U nadaných jedinců se projevuje odlišné fungování mozku než u běžných lidí. Poznatky v této problematice byly prohloubeny především s rozvojem neurovědy a také s příchodem moderní techniky, jako je magnetická rezonance, která umožňuje vidět, co se děje v mozku v danou chvíli, reaguje na změnu aktivity, stimulování nějakým úkolem, emocionální zátěž nebo stav naprostého klidu. Díky této metodě bylo zjištěno, že mozek nadaných obsahuje

mnohem větší výskyt spojů mezi neurony. Můžeme také zjistit, jaká část mozku je zapojena při odlišných činnostech a jaká je rychlost zpracování informací, což vědcům umožnilo objevit, že mozek nadaných pracuje mnohem rychleji než u běžné populace. Rychlost také způsobuje veškeré znásobené emocionální projevy nadaných, impulzivitu, vytříbenější a intenzivnější vnímání. Abychom si dokázali představit rozdíl, rychlost přenosu v nervové síti u běžného člověka je asi 2 m/s, přičemž u nadaného se jedná o zrychlení až 0,05 m/s na jednotku IQ, což nám také dokazuje, že mozek nadaných je v neustálém zrychleném módu. V období mladšího školního věku nevyužívané neuronové spoje zanikají, naopak jsou posíleny ty, které dotyčný člověk používá. S postupným vývojem mozku také dochází k tzv. *myelinizaci*, což je vytváření nové funkční vrstvy na povrchu výběžků neuronů a tato nová vrstva napomáhá k rychlejšímu vedení informací a signálů. Neustálý tok v mozku však v reálném světě znamená pro nadaného nepříjemnosti v podobně nekončících myšlenek. I když se snaží odpočinout, není to v podstatě možné.

Při výkonu se aktivuje několik center inteligence v mozku, u inteligentnějších lidí je to méně center, ale ty, která jsou zapojena jsou pracují s mnohem větší efektivitou a tento jev se nazývá *neuroefektivita*. Tento pojem tak znamená, že čím vyšší inteligencí člověk disponuje, tím menší úsilí potřebuje k vyřešení nějakého problému.

Jak jsme si již uvedli, podněty a zpracování informací v mozku nadaného fungují velmi rychle a putují do různých center. Vše se zpracovává najednou, bez jakéhokoliv rozlišení důležitosti, a tak funguje i jejich myšlení, které není uspořádaným tokem myšlenek, ale větví se jako strom, kdy každá myšlenka ihned rozpoutává a tvoří nové myšlenky, nápady a názory. Neschopnost vybrat si jednu správnou odpověď, jednoduché řešení, rozhodnout se je proto velmi těžké a může zapůsobit negativně na psychiku nadaného, kdy o sobě začne pochybovat. Divergentnímu myšlení lze zabránit v případě, kdy si nadaný utřídí myšlenky tím způsobem, že se zaměří pouze na jednu „větev“, což je samozřejmě otázka tréninku. Pozitivem na divergentním způsobu myšlení je vysoká tvořivost a kreativita.

Mozek se skládá ze dvou hemisfér a u téměř každého člověka jedna z nich dominuje nad druhou. To, která hemisféra je převládající má za následek rozdíly v myšlení. Pokuste si představit velké tiskací písmeno A, které je sestaveno z malých písmen s. Pokud vnímáte pouze malá písmena s a velké A jako celek vám uniká, řadíte se mezi 70-85 % lidí s dominantní levou mozkovou hemisférou. Jste systematictí, směřujete k jasně vytyčenému cíli, ke kterému postupujete postupně v etapách. Intuitivně dospějete k výsledku, ale problém vám dělá

vysvětlení postupu. Jestli však vidíte i A, jakožto celek, patříte do skupiny, ze které pochází většina nadaných a převažuje u vás dominance pravé hemisféry, což v praxi znamená, že máte mnohostranný a všeobecný pohled na situaci, originální a kreativní nápady.

Mozek jedince má schopnost *latentní inhibice*, což je obrana proti nepřetržitému toku myšlenek tím, že jej ignoruje a není tak možné další větvení myšlenek. Tento proces pomáhá soustředit se na jednu určitou věc a vytěsnit ty nepodstatné. V souvislosti s nadanými hovoříme však spíše o deficitu latentní inhibice, protože je tato schopnost u nich snižena. Vše se tak zdá mnohem intenzivnější, při vstupu do místnosti vnímají najednou mnohem více podnětů, než běžný člověk a neví, na který z nich se soustředit, protože jim mozek nedovolí vybrat si jednu možnost. (Stehlíková, 2016)

1.4 Charakteristika nadaných dětí

V návaznosti na uvedené definice a modely nadání bychom si představili, jaké vlastnosti a charakteristiky jsou připisovány nadaným lidem s ohledem na dlouholetou vědeckou práci předních odborníků věnujících se nadání. Dané charakteristiky byly sepsány do jednoho seznamu, který je k dispozici rodičům i učitelům k tomu, aby mohli odhalit nadání u dítěte pouhým zaškrtnutím políček. Na seznamu je také uvedeno, že se nejedná o jednoznačné vodítko k odhalení nadání a že je nutné navštívit odborníky. (Fořtík, Fořtíková, 2015)

Existuje soubor obecných osobnostních charakteristik, kdy musíme vzít na zřetel skutečnost, že nadání nemusejí disponovat všemi najednou a na druhou stranu zdůrazněme také to, že pokud dítě jimi disponuje, neznamená, že se jedná o nadaného jedince. Seznamů vlastností nadaných je několik stovek a Machů (2010) ty nejpodstatnější roztřídila do tří hlavních skupin – kognitivní, afektivní a psychomotorické.

Mezi **kognitivní poznávací** znaky nadaných jedinců řadíme například velmi *bohatou slovní zásobu*. Již v poměrně mladém věku jsou děti schopny tvořit složitá souvětí a rychle se ztotožňují s gramatickými pravidly. Rychle si osvojují cizí slova a umí je správně používat, což má také za důsledek nepochopení ze strany vrstevníků. Nadání na své okolí, například v mateřské škole působí mnohem vyzráleji, což oni samozřejmě jsou, ale u dětí se setkávají s nepochopením a odmítavým postojem. Může se také stát, že dítě má velmi rozvinutou slovní zásobu, ale neaplikuje ji do praxe, nýbrž ji rozvíjí pouze ve svých myšlenkách, což může mít za důsledek neobjevení nadání. Na verbální inteligenci navazuje také *smysl pro humor*, který je ovšem často pochopitelný pouze pro nadaného jedince a dospělé, a i tady se setkáváme s problémem, kdy spolužáci vyřčenému vtipu neporozumí.

Se slovní zásobou souvisí také *čtení*. V zahraničních zdrojích jsou nadaní označováni také jako „děti tužek a papírů“, protože většina z nich je zaměřena na písmena a čísla. Tyto děti poměrně brzy znají abecedu a jsou schopné si písmena spojovat v celky, a to i před tím, než začnou mluvit – tvoří si slova pouze v hlavě a až po čase jsou schopny je správně vyslovit. Odborníci se také shodli, že pokud dítě umí číst před čtvrtým rokem života, je to ukazatel nadání. Jsou však tací, kteří této teorii odporují s tím, že důvodem raného čtení mohou být rodiče s příliš velkými ambicemi, a ne zájem dítěte a přirozený vývoj.

Schopnost abstrakce a generalizace se projevuje v bezproblémovém osvojování si pravidel, dokáží si spojit věci, které spolu zdánlivě nesouvisejí, nebo například dokáží zevšeobecnit. S tím také úzce souvisí *metakognitivní schopnosti* nadaných, pod čímž si můžeme představit uvědomění si svých vlastních neobyčejných strategií při řešení problémů. Tyto schopnosti také dětem výrazně pomáhají v plánování a hodnocení jejich myšlení, a také jsou schopny složitějších stylů učení, které si ostatní děti osvojují v pozdějším věku.

Pokud se zaměříme na školní úspěšnost, výrazně se zde projevuje vynikající *paměť*, a to krátkodobá i dlouhodobá a upřednostňují logickou paměť před pouhým memorováním. Vzhledem k časté zálibě v pozorování jsou schopni si zapamatovat i ty nejmenší detaily. Nadaní upřednostňují intelektuální *záliby a koníčky*, čemuž odpovídá v útlém věku i výběr hraček. Pokud je něco opravdu baví, jsou schopni se do daného zájmu naprosto ponořit a zjistit si o tom vše.

Neměli bychom také opomenout výbornou schopnost *koncentrace pozornosti*, kdy se s dlouhodobým soustředěním u nadaných setkáváme již v útlém věku. Porterová (1999, In: Jurášková, 2003) uvedla, že pozornost má u nadaných tři fáze – „arousal“ (nadšení tématem), kdy přichází motivace a zájem o téma. Druhá fáze se nazývá „coming to attention“, kdy dítě začíná soustředit svoji pozornost na dané téma, motivace a zapálení se zvyšuje. Posledním krokem je „flow attention“, čímž se nazývá stav, kdy je dítě tak pohlceno tématem, že nevnímá ani své okolí a v daném momentu soustředí veškerou svoji pozornost na daný problém.

Další velkou skupinou společných znaků jsou **afektivní charakteristiky**, do kterých řadíme především *denní dnění, přecitlivělost, smyslovou vnímavost, motivaci a aktivitu*. U dětí s běžnou inteligencí můžeme říct, že denní snění je spíše negativním jevem, pokud hovoříme například o situaci ve škole. Dítě se většinou během hodiny zasní nad nepodstatnými věcmi a nevnímá nic ze svého okolí. U nadaných žáků se denní snění považuje spíše za konstruktivní,

protože jim běžná látka neutěče, jsou schopni udržet i tak pozornost, ale denní snění jim pomáhá lépe pochopit problém a více se do něj ponořit.

U dětí s vyšší inteligencí často převládá vnitřní motivace nad vnější. Přirozeně touží po věděni, touží se vzdělávat a získat nové informace. Jsou velmi aktivní v bádání, mají potřebu neustále něco dělat a objevovat, ale samozřejmě pouze v oblastech, které je zajímají. U jejich nasazení se můžeme opět setkat s problémem s vrstevníky, kdy nadaní očekávají stejnou energii, jakou do řešení problému vloží oni, také od ostatních.

Poslední skupinou osobnostních vlastností je **psychomotorika**. Pokud se zaměříme na *jemnou motoriku* zjistíme, že i když nadaní výborně čtou a mají vysokou slovní zásobu, mohou se u nich projevovat problémy s psaním. I když se velmi snaží, jejich písmo může působit neúhledně, což může být i důsledkem rychlého myšlení, kdy se snaží co nejrychleji vyjádřit své myšlenky písmem na papír, ale ruka toto tempo nestihá. V rámci *hrubé motoriky* zpravidla dávají přednost intelektuální činnosti, před tělesnou aktivitou. Mohou se však objevit jedinci, kteří jsou hyperaktivní, nebo také i mimořádně nadaní ve více oblastech, a tak kromě inteligence jako takové, ovládají na vysoké úrovni i různé sporty, hudební nástroje apod. (Machů, 2010, s.33)

2 Nadané dítě a jeho vnitřní svět

Již jsme si nastínili, že život člověka s nadáním není úplně jednoduchý. Často se setkává s nepochopením ze strany okolí, rodiče neví, jak reagovat na jeho chování a pocity, učitelé si s ním neví rady. Co všechno se děje v nitru nadaných lidí, s jakými problémy se setkávají a jak se s tím snaží vypořádat si ukážeme následovně. Součástí kapitoly je také kazuistika jedné mladé nadané slečny.

2.1 Sebepojetí a problémy nadaných

Schopnost sebereflexe se považuje za jedinečnou psychickou vlastnost člověka. Je to určitý vědomý proces sebepoznání a sebehodnocení, na němž se utváří pohled na sebe sama a vztah ke svému „já“. U nadaných se problematika sebehodnocení a sebepojetí zkoumá od 80. let 20. století a existuje již mnoho výzkumů, které jsou však svými výsledky značně protichůdné. Každý výzkum se také zaměřuje na jiný aspekt, který pohled na sebe sama u nadaných ovlivňuje.

Jedním z hlavních činitelů je pocit odlišnosti. Freemanová (in Konečná, 2010) vedla výzkum, při kterém srovnávala tři skupiny nadaných dětí. Rodiče první skupiny byli členy Britské národní asociace pro nadané děti, rodiče druhé skupiny nebyli členy žádné organizace spojené s nadáním a poslední skupinu tvořily děti, které nebyly identifikovány jako nadané. Celá polovina dětí z první skupiny vyjádřila, že se cítí odlišně od svých vrstevníků a projevovaly se u nich problémy se spánkem, hyperaktivita a nepřizpůsobení se ve vztazích se spolužáky. V návaznosti na tento výzkum proběhlo několik dalších, které v průměru ukazovaly, že 40 % nadaných dětí se cítí odlišně než ostatní, i tak však mají vysoké sebevědomí, nevěří si však tak, jako ti nadaní, co si odlišní nepřipadají. Někteří žáci považují své nadání dokonce jako handicap a snaží se jej skrývat – schválně selhávají v testech, získávají horší hodnocení apod. Pocit odlišnosti může být dávat tím, že nadaní mají zvýšenou vnímavost, tudíž zaznamenají i nepatrné změny v okolí a jeho přístupu.

Nyní si uvedeme několik situací a příkladů, které mohou působit na okolí nadaného jako problém a něco, co lidem na takové dítěti vadí. Je nutné však uvést, že samozřejmě ne každé nadané dítě reaguje stejně a má právě tyto pochody. Nadané děti jsou schopné velmi dobrého kritického myšlení, mají výbornou představivost, abstrakci a nacházejí souvislosti mezi jevy, které běžný člověk nevidí. Tyto vlastnosti mohou v okolí vyvolávat odmítavý postoj k práci, pokládají citlivé otázky, požadují vysvětlení, proč mají zadané věci dělat přikázaným způsobem a nemohou je dělat podle sebe, nechtějí se podřizovat a odmítají spolupráci s ostatními.

Vzhledem ke své kreativitě neradi pracují podle stanovených norem, neuznávají zaběhlou a rutinní práci, chtějí neustále objevovat a dělat něco nového, což běžným lidem, a především pedagogům, může vadit. Disponují velkou dávkou energie a vytrvalosti, což může mít za následek jejich hyperaktivitu, nebo rozčarování, pokud by měli přerušit probíhající aktivitu, a to také souvisí s jejich perfekcionismem. Nejsou schopní tolerovat svou nedokonalost a stejný pohled mají i na své okolí a vyžadují, aby vše bylo bez chyby, staví se tak k určitým věcem dosti panovačně. Protože jsou zvyklí, že všechno je perfektní, velmi těžce nesou kritiku a je lehké je rozplakat. Aby vše v jejich blízkém prostředí bylo dokonalé, vymýšlejí si různá pravidla, která nutí dodržovat i osoby ve svém okolí, což také nepřispívá jejich oblíbenosti.

Frustrující se pro nadaného stává vidina budoucnosti, kdy má ujasněno, jaký je jeho životní ideál, čemu se chce v dospělosti věnovat, ale ví, že vše je ještě velmi vzdáleno. Tyto myšlenky snižují dětem sebevědomí a stává se, že začnou trpět depresemi, které jsou převážně vyjádřením hněvu na sebe sama, nebo na situace, které nemá pod svojí kontrolou. U depresí mohou být příčinou také přílišná očekávání rodičů, kdy neustále dítě hodnotí a srovnávají, čímž sebevědomí dítěte výrazně trpí. Pokud je dítě umístěno do školní třídy, která dle jeho názoru v učení postupuje velmi pomalu, je deprimováno tím, že s touto situací nemůže nic dělat, uzavře se do sebe a důsledkem mohou být opět deprese.

Vypěstlost již v poměrně útlém věku má za následek vyhledávání starších kamarádů, popřípadě upnutí se na dospělé osoby, nejvíce učitele, což je pro ně přítěží. Opět se dostáváme také k tomu, že jejich dřívější zralost odrazuje vrstevníky k vzájemné sociální interakci a stávají se tak nepochopenými. Pro nadané je nejdůležitější najít si partnera nebo kamaráda na stejné úrovni, jako je on sám, nebo alespoň někoho se stejnými zájmy.

Vyšší míra představivosti, senzibility a obrazotvornosti a také menší nutnost spánku může mít za následek přítomnost stavů úzkosti. Důvodem je i také to, nad čím tyto děti přemýšlí a čeho s bojí. Šárka Portešová (2005) realizovala výzkum, který byl zaměřen na strach, a to u nadaných dětí a dětí běžně inteligentních ve věku 8 let. Běžně inteligentní děti projevovaly strach, který pramenil z fantazie, byl často sebestředný a ve velké míře se zde objevovaly motivy zvířat. U dětí nadaných se naopak projevovat strach z reálných situací, které přijdou na mysl lidem mnohem starším, jako například strach z živelných a vesmírných katastrof, válek, smrti apod.

2.2 Specifické skupiny nadaných

Nadaní žáci se mohou svými různorodými projevy chování řadit do skupin, které si nyní přiblížíme. Samozřejmostí je, že každé dítě je unikátní a jedinečné, a tak se může stát, že jej nebudeme moci zařadit ani do jedné skupiny, nicméně většina by se alespoň některými znaky měla přiblížit k nějakému z následujících typů. V podstatě o ideální stav se jedná tehdy, pokud hovoříme o *úspěšném nadaném*. Takový žák se projevuje konformitou, vrstevníky i dospělými je považován za mimořádného, projevuje své schopnosti bez ostychu, nemá výraznější problémy a vykazuje výborné studijní výsledky a má zdravé sebevědomí. V takových případech je pro pedagoga poměrně lehká identifikace žáka. Má také přirozeně pozitivní vztah ke studiu, škole, pedagogům, rád se učí novým věcem a rychle si osvojí učivo.

Pokud by dítě nebylo správně identifikováno jako nadané, může to na něj mít velmi negativní vliv. Jednalo by se pak o případ *utajeného nadaného dítěte*, které se vyznačuje svojí plachostí, tichostí a nesmělostí. Vzhledem k tomu, že dítě neví, že je nadané, snaží se své schopnosti maskovat, aby nevybočovalo z kolektivu. Jeho sebevědomí je velmi nízké a nadání zpravidla zůstane neodhaleno. Na druhou stranu bychom mohli postavit *náročnému nadaného jedince*, který je naopak velmi tvrdohlavý a sebevědomý. Jedná se o ten typ žáka, kterého pedagogové nemají v oblibě vzhledem k jeho nepřiměřenému chování. Nerespektuje autority, v hodinách často vyrušuje a vyžaduje neustále pozornost. Jeho činy pramení z neuspokojení základní potřeby ve vzdělání. Rád se staví do opozice učiteli, nenosí zvláštní úkoly, které mu jsou zadány a ve výuce se nudí.

Mezi oblíbené mezi učitel patří *samostatní nadaní jedinci*, kteří nepotřebují pomoc okolí, vyznačují se také realistickým pohledem na svět a jsou schopní akceptovat pozitiva i negativa. Jeho sebehodnocení je adekvátní a většinou se věnuje velkému množství mimoškolních aktivit.

Z pohledu obtížné identifikace bychom se zaměřili na *vysoce tvořivé nadané jedince*, kteří neustále vymýšlejí něco nového a je pro ně velkým problémem vydržet pevný školní systém. Snaží se měnit zavedená pravidla, napomínají a opravují dospělé a chovají se poměrně konfliktně. V běžných inteligenčních, didaktických nebo výkonových testech selhávají, a to z toho důvodu, že v zadání hledají často skrytý podtext a nechtějí se smířit s jeho jednoduchostí. Může nastat také situace, že pedagog a spolužáci zkrátka nepochopí a neakceptují nadání u dítěte. Škola se tak pro *nadaného „odpadlíka“* stává nutným zlem a vzhledem k okolí dítě začne být velmi negativní. Na pedagogy nereaguje, neplní domácí úkoly, nerespektuje dospělé, nespolupracuje a často na práci a aktivity rezignuje, má špatný prospěch. Své pocity dává

najevo prudkými emočními stavy, což dospělé vede k pohledu na žáka jako na nebezpečného a rebelujícího. (Machů, 2010)

Uvedli jsme si několik obecných druhů nadaných žáků a nyní se zaměříme na specifické skupiny, které se mohou jevit jako rizikové. Mezi nejvíce ohrožené skupiny patří například podvýkonné nadané děti, sociálně znevýhodněné nadané děti, kulturně odlišné děti, dvakrát výjimeční, nadané dívky nebo extrémně nadané děti.

Mohlo by se zdát zvláštní řadit sem skupinu nadaných dívek, ale pokud se na to podíváme hlouběji, zjistíme, že děvčata do období mladšího školního věku vyčnívají nad chlapci svými rozvinutějšími poznávacími a afektivními charakteristikami. Postupně v přechodu na vyšší stupeň se tyto dovednosti dívek začínají vytrácet a přicházejí si na své chlapci. Existuje několik faktorů, kteří ovlivňují nadání konkrétně u dívek, a to postavení žen ve společnosti (i když v dnešní jsou na tom ženy mnohem lépe, než tomu bývalo v minulosti), odlišné výchovné postupy u rodičů – jinak vychovávají kluky a jinak dívky – snaží se dívky „chránit“ před nadáním. Od útlého dětství jsou dívkám nabízeny panenky, naproti tomu chlapci si hrají se stavebnicemi a konstruktivními hrami, které je rozvíjí. Po nástupu do školy děvčata rády předvádějí své schopnosti a dovednosti, pokud hovoříme o nadaných jedincích, dívky předčí chlapce na stejné úrovni nadání. Na vyšším stupni se dívkám začínají předkládat jiné životní role, které jsou od nich očekávány a „zlobiví“ chlapci dostávají úkoly navíc, aby nevyrušovali. Zde vidíme, jak dívky přicházejí do útlumu, kdežto chlapci se rozvíjejí nucenými úkoly navíc. Je samozřejmé, že v minulosti se tato modelová situace odehrávala mnohem častěji, než je tomu nyní. Dnes by mělo být s dětmi zacházeno genderově korektně a tato problematika se výrazně posunula kupředu.

Zajímavou skupinou jsou i děti extrémně nadané. Zde většinou nenacházíme problém s identifikací nebo výkonem, ale naopak v sociální oblasti. V dnešní době se s takovým člověkem setkáme například v americké populárním sitcomu *The Big Bang Theory*, kde hlavní představitel Sheldon Cooper vyniká nad všemi svým nadáním, které se projevovalo prakticky od narození, avšak v sociální oblasti je na úrovni dětí z mateřských škol. Extrémně nadaní mají problémy identifikovat pocity u ostatních, mají problém hledat si přátele a životní partnery, nejsou empatictí apod. Tyto vlastnosti se projevují i u „běžně“ nadaných, velmi ztěžují život, ale v časté míře není v jejich silách se cítění ostatních naučit. (Machů, 2010)

Další specifickou skupinou jsou děti s dvojí výjimečností. Pod tímto pojmem si představme nadané žáky s handicapem. Tento pojem je poměrně nový a světově se těmto žákům

začala věnovat pozornost až v 80. letech 20. století. Ti, co se věnují dvojí výjimečnosti jsou zastánci názoru, že hodnota IQ 130 není směrodatná a nadání se projevuje i jinými ukazateli. Typickou příkladnou skupinou jsou nadaní žáci s dyslexií, což je porucha učení. Portešová (2011) uvádí, že se jedná o takové děti, které jsou schopny myslet tak, jak je to běžné u nadaných, ale zároveň jejich výkony ve škole jsou neadekvátní tomu, jaké jsou jejich intelektové schopnosti. Mezi nápadné ukazatele patří všechny charakteristiky, které jsme si již uvedli u nadaných žáků, ale u nadaných s dyslexií se k tomu navíc řadí problémy ve čtení, paměti, řeči, rychlosti vybavení si slov, pracovní rychlosti (hlavně při přijímání informace a zadání), koncentraci pozornosti. Vzhledem k tomu, že děti vykazují kromě nadání i určitý handicap, je velmi těžká jejich identifikace, kvůli tomu také nadání často zůstane skryto a žák má velmi malou šanci svůj talent a schopnosti uplatnit, protože nejsou rozvíjeny. (Portešová 2014)

2.3 Sociální faktory limitující vývoj nadaného dítěte

Sociální prostředí je důležitým faktorem pro dobrý vývoj každého dítěte a dvojnásobně to platí v případě dětí nadaných. Pokud je okolí dítěte podpurné, napomáhá rozvoji potenciálu, schopností, dovedností. Většina nadaných dětí se dobře adaptuje v sociální i emoční oblasti, ale u některých platí, že pokud se ocitnou v nekomfortním prostředí, je tím narušen jejich úspěšný rozvoj.

Nejdůležitějším prvkem sociálního prostředí je rodina. Kvalitní vztahy dítěte s rodiči, sourozenci a celkové klima v rodině výrazně ovlivňují rozvoj nadání u dítěte. Pokud bychom hledali ideální případ, jednalo by se o stabilní rodinu, která nabízí dítěti pocity jistoty a bezpečí. Podstatnou součástí výchovy je motivace, která by měla být podmíněna rodiči. Ti by se měli snažit dítě osmělit, podporovat ho v podávání výkonu, zkusit jeho odvahu. Dítě potřebuje nejméně jednu osobu, která ho absolutně ochraňuje, dává mu pocit spolehlivého bezpečí a jistoty, že jeho myšlenky jsou důležité a cenné, stejně jako ono samo.

Nejbližší osoby by se měly podílet na pozitivní stimulaci dítěte například tím, že jej budou vyzývat k aktivní spolupráci, podporovat jeho záliby, hodně se ptát a zdůrazňovat správné odpovědi, povzbuzovat jej, a především chápat individuální potřeby dítěte. Kovářová (2011) říká, že pokud chce rodič vychovat ze svého dítěte úspěšného a sebevědomého člověka, měl by se řídit rodičovským desaterem: být svému dítěti vzorem, vytvořit pro dítě v rodině stimulační prostředí (komunikovat, poskytovat vhodnou literaturu...), nechat pracovat dítě nezávisle, ale

kontrolovat jeho práci, nedělat za dítě jeho povinnost, ale být mu vždy připraven pomoci, vést dítě k zodpovědnosti, naučit ho říct si o pomoc, nebo říci, že něčemu nerozumí. Dále by si dítě mělo umět vyhledat správně informace a pracovat s nimi, také by mu mělo být umožněno rozhodovat se a seberealizovat. Existuje mnoho dalších rad a návodů, jak správně vychovat nejen nadané dítě, ale nakonec se vše odvíjí od aktuální rodinné situace a osobnosti rodičů.

Výchova nadaného dítěte je mnohdy složitější než u dětí s běžnou inteligencí, až si veřejnost často myslí opak. Někteří lidé zastávají názor, že pokud je dítě nadprůměrně chytré, postará se o svůj volný čas samo, neustále si jen vyhledává informace a nepotřebuje žádnou zvláštní péči, opak je však pravdou. Pokud je rodič nezkušený, může jej takové nadané dítě pořádně překvapit a vyčerpat. Není prakticky chvíle, kdy by bylo možné si odpočinout od potomka a jeho nekonečných dotazů. Důležitý je styl výchovy a trpělivost, kterou se musí každý rodič obrnit, protože pokud je dítěti zadán úkol s odůvodněním „uděleš to, protože jsem to řekl/a“, nesetká se rodič s úspěchem, protože tahle slova dítě nebere jako argument. Přichází období neustálého detailního vysvětlování a opodstatňování situací. Je však podstatné uvést, že cestou neustálého mluvení a vzájemného naslouchání šance na úspěch výrazně stoupá. Pokud se na dítě bude neustále křičet a dávat mu najevo očividný nezájem, musíme se mířit s negativním ohlasem i od něj, a to platí u všech dětí.

Když je dítě starší je dobré, aby si uvědomovalo, že i když je malé, je právoplatným členem rodiny a jeho hlas má velkou váhu, ne však natolik, aby toho využívalo. Rodiče by měli jít příkladem a snažit se motivovat potomka k volnočasovým aktivitám různého zaměření a v nejlepším případě je absolvovat s ním. Ideální je, pokud rodina spolupracuje s odborníky. Výchova nadaného dítěte není nijak zvlášť odlišná, každý touží především po lásce, pohodě a pocitu bezpečí, ale je mnohem více psychicky náročná.

Kromě rodiny se výrazné formování jedince zaslouhuje vrstevnická skupina. Pro dobrý rozvoj nadaného je velmi důležitým faktorem klima třídy. Pokud je ve třídě pozitivní atmosféra, potlačuje toto prostředí stresory, a naopak neustále posiluje vzájemné vazby mezi dětmi. Pokud klima třídy není optimální, je hlavně v rukou pedagoga, zejména třídního učitele, aby s touto situací pracoval volbou vhodných forem a metod výuky. Socializace ve třídě nebo jakoukoliv jinou vrstevnickou skupinou je velmi složitá a je hodnocena jako složitější než samotná výuky nadaného. Může nastat situace, kdy ani pedagog nebude schopen pomoci nadanému v začlenění do kolektivu, pak je nutný zásah odborníka, nejčastěji psychologa. (Janda, Šťáva, Věchtová, 2013)

2.4 Kazuistika Adriana

Adriana se již od útlého věku jevila jako výjimečné dítě. V 15 měsících uměla mluvit, znala několik básniček a písniček její nejoblíbenější činností bylo, když jí někdo četl. Vyrůstala s matkou samoživitelkou, s o 10 let starší sestrou ve dvougeneračním domě, kde přízemní podlaží obývali prarodiče z matčiny strany. Ve dvou letech byl její nejoblíbenější knihou slabikář, který každý večer procházely s matkou a zábavnou formou se společně učily básničky uvedené u každého písmene. Rozvoji napomáhalo také pexeso s písmeny, kdy byla Adriana zvyklá ke každé otočené kartičce říct slovo nebo větu začínající na dané písmeno.

Ve třech letech byla dívka schopná plynule číst, počítat do 10 a začínala se učit psát tiskacím písmem. Matka jí začala psát čtenářský deník, který v dívčiných 5 letech obsahoval nad 60 knížek. Pro radost si tvořila sešity se samolepkami a obrázky, ke kterým vymýšlela příběhy a všem je následně vyprávěla. Od 2 let navštěvovala klub Berušky v mateřské škole, což znamenalo jednou týdně návštěva tohoto zařízení, aby si děti zvykaly na prostředí, a hlavně na nové kamarády. Adriana nastoupila do mateřské školy v 2,5 letech, kdy byla zařazena rovnou do nejvyšší třídy školáků. Zde se projeví problémy se socializací, protože ostatní děti nebyly schopny přijmout, že dívka o tolik mladší (jedná se o třídu předškoláků, takže děti ve věku pět až šest let) má mnohem větší znalosti a dovednosti než oni. Většinou si hrála sama, což ji frustrovalo, protože byla velmi společenská a s dětmi si hrát chtěla. Problémem se zařazením do nejvyššího ročníku byl také fakt, že po tom, co si našla mezi spolužáky kamarády, odešli jí do školy a musela si tak zvykat zase na nové děti.

Ve 4 letech s ní matka navštívila pedagogicko-psychologickou poradnu, kde jí odborník doporučil internátní školu pro nadané, vzdálenou 120 kilometrů od jejich bydliště, nebo nástup do základní školy v 5 letech s tím, že by nastoupila hned do druhé třídy pod podmínkou, že se naučí psát psacím písmem. Tuhle jedinou dovednost dívka neovládala, protože matka chtěla, aby se alespoň něco nového ve škole první rok naučila a nenudila se tak. Vzhledem k okolnostem se matka rozhodla, že dívka v pěti letech nastoupí do první třídy, tudíž bez přeskočení ročníku. Jedním z hlavních důvodů byl fakt, že by si Adriana musela zvykat již počtvrté na nový kolektiv. Navíc si v posledním předškolním ročníku našla kamarády, kteří jí rozuměli a výborně s nimi vycházela.

V prvních třech letech školní docházky neměla sebemenší problémy a důvodem byl výborná třídní učitelka, která se dívce věnovala, chystala jí speciální úkoly na každý den. Od problémů s dětmi v mateřské škole se Adriana nikdy nesešla s nepřijetím od okolí, protože se

jedná o dívku velmi sociálně založenou, která lidem ve svém okolí pomáhá, nepovyšuje se, ráda poradí a snaží se hledat a vyzdvihovat pozitivní stránky v každém člověku. Ona sama i spolužáci věděli, že je jiná, ale všichni výraz „jiná“ brali především v pozitivním směru. Vyhrávala všechny soutěže od školních kol, až po republiková. Ve volném čase se od druhé třídy věnuje tančení oboru roztleskávačky a hře na keyboard v ZUŠ.

Problémy nastaly s přechodem do 4. třídy, kdy třídu dostala na starost nová třídní učitelka. I přes to, že matka škole i třídní učitelce opět předložila aktualizovaný individuální plán, dívka si začala na školu stěžovat. Učitelka s ní nijak nepracovala, naopak jí využívala jako svoji „asistentku“, kdy Adriana třídě například musela vysvětlovat látku. Jediný úkol navíc, který dostala bylo vypracování třídní kroniky, kterou dívka dva roky poctivě vedla a na konci páté třídy ji učitelce odevzdala, a ta se pouze divila, že ji dívka opravdu tvořila. Třídní učitelka Adrianu posílala na různé soutěže a pokud se neumístila na prvním místě, zesměšňovala ji před třídou. Vzhledem k tomu, že má dívka výborný smysl pro humor a je tzv. „splachovací“, ničím se nenechala vykolejit a těšila se, jak z páté třídy bude pokračovat na gymnázium. To se jí také povedlo, nyní je v tercii (8. třída), je spokojená, má mnoho kamarádů, věnuje se stále hře na keyboard a roztleskávačkám a v obou oborech letos absolvuje. Začalo jí také bavit focení a do budoucna by ráda studovala překladatelku nebo zahraniční žurnalistiku (nyní se učí již 4 cizí jazyky – němčina, angličtina, španělština a ruština).

3 Legislativní ukotvení práce s nadanými žáky u nás a v zahraničí

Vzdělávání nadaných žáků je v České republice ukotveno legislativně, a to ve školském zákoně. V dnešní době neustále probíhají diskuze ohledně této problematiky vzhledem k inkluzivnímu vzdělávání. Je důležité, aby stát prostřednictvím zákonů reagoval v dostatečné míře na potřeby dětí se všemi různými výjimečnostmi, handicapy a problémy. Legislativa by měla být podepřena především o názory odborníků z praxe.

3.1 Česká republika

Před tím, než zhodnotíme nynější legislativní podmínky vzdělávání nadaných žáků v České republice, uvedeme si příklady zákonů z minulosti, které již byly směřovány na podporu výjimečných dětí. Zpočátku 20. století se nadáním začali zabývat odborníci napříč celým světem. Vzhledem k tomu, jaké u nás panovaly politické podmínky se však nadání považovalo za příliš elitářské, a tak se o talentovaných lidech v podstatě nediskutovalo. Všichni měli být ve stejné rovině a nikdo neměl jakkoli vybočovat, což bylo uvedeno také v prvním poválečném školském zákoně č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství.

Je potřeba zmínit, že již ve školském zákoně č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání se objevuje pojem mimořádně talentovaná mládež v kontextu hudebních a tanečních škol, tudíž pouze v oblasti zájmového vzdělávání. Dále se již přímo nadaným věnuje § 22, který hovoří o lidových školách umění, které by měly mít za úkol rozvíjet osobité vlohy, schopnosti a nadání každého jednotlivce. Z celého znění zákona můžeme vyčíst, že se věnuje spíše nadání v rámci volnočasových aktivit.

Na úrovni základního a středního školství se nadání věnoval novější zákon, konkrétně školský zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol, kdy byl problematice nadaných věnován oddíl Rozvíjení mimořádného nadání a talentu žáků. V § 41 jsou vymezeny potenciální možnosti tvorby podmínek pro vzdělávání dětí s talentem a mimořádně nadaných. Uvádí se zde také, že je možnost vytvářet třídy nebo školy s rozsáhlejší výukou určitých předmětů. Žák je do tohoto typu škol nebo tříd zařazen po dohodě s ředitelem a po vykonání komisionálních zkoušek. Možnost dřívější ukončení školní docházky a první zmínka o individuálním vzdělávacím plánu jsou ukotveny v § 42.

Vyhláška č. 123/1984 Sb. o základní škole § 4 říká, že aby žák byl do těchto tříd a škol zařazen, je nutné doložit souhlas zákonného zástupce. Tato vyhláška také v § 3 odst. 4 upravuje možnost přeřazení žáka do vyššího ročníku, k čemuž byl potřeba souhlas zákonného zástupce, komisionální přezkoušení, vyjádření dětského obvodního lékaře a zprávu z okresní

pedagogicko-psychologické poradny. Zatím jsme se však do této doby ze zákona nemohli dozvědět, jak je definován mimořádně nadaný žák.

Po roce 1989 po změně režimu nastala i postupná transformace školství. Novinkou byla možnost vzniku samostatné základní či střední školy, specializované na vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků, což umožňovala vyhláška č. 291/1991 Sb. v § 6 odst. 4. S přijetím tzv. Bílé knihy v roce 2001 začala být českou společností vnímána intelektuální odlišnost určitých jedinců a potřeba uceleného systému jejich vzdělávání. Začal se klást důraz na vzdělávání nadaných díky uvědomění si, že jsou přínosem kvality, která může být srovnávána s okolními zeměmi. V Bílé knize je také kladen důraz na identifikaci a vyhledávání výjimečně inteligentních lidí, a to především na ty, kteří spadali do skupiny tzv. latentního čili ještě nerozvinutého nadání.

Uvedené zákony a vyhlášky, vyjma Bílé knihy (nejedná se o zákon), stále přesně nevymezovaly, koho považujeme za nadaného, či mimořádně nadaného žáka. Výraznější změny a zkvalitnění vzdělávání nadaných s sebou přineslo přijetí nového školského zákona, který je platný dodnes, a to zákon č. 561/2004 Sb. a také byla Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy schválena Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních pro období 2004 – 2008.

V nynějším školním zákonu jsou nadaní dle § 17 zařazeni na úroveň žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a to tak, že by měli mít dostatečné podmínky pro rozvoj svého nadání, také by měli mít možnost účastnit se rozšířené výuky vybraných předmětů. Podobnost například se Slovenskem spatřujeme v tom, že u nás je možné přeražení dítěte do vyššího ročníku, a to pouze za předpokladu, že doloží souhlas zákonného zástupce, vyjádření praktického dětského lékaře a školského poradenského zařízení. Podmínkou také je úspěšné absolvování komisionálních zkoušek, jejichž obsahem je učivo, které žák vynechá. Výraznou změnou oproti předešlým zákonům je také to, že nadaný žák může být začleněn do vzdělávacího školního systému již ve věku 5 let, pokud splní předepsané podmínky, což bylo umožněno při novelizaci školského zákona č. 49/2009 Sb. a tuto informaci nalezneme v § 36 odst. 3 školského zákona ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 72/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů spravuje možnosti poradenských zařízení a služeb ve školách. Díky vyhlášce 73/2005 Sb. § 12 ve znění pozdějších předpisů se poprvé v zákonu objevuje přesné vymezení a definice nadaného žáka, která zní následovně: *„Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení*

schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.“

Kromě zákonů se můžeme v oblasti vzdělávání nadaných žáků setkat také s několika koncepčními dokumenty, mezi které řadíme například Koncepti podpory a rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014 – 2020, která navazuje na Koncepti péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009 – 2013. Obsahem tohoto dokumentu je především snaha o zkvalitnění vzdělávání těchto žáků, zlepšení procesu diagnostiky, podpora ve školách i volnočasových zařízeních. Zajímavou částí je podpora pedagogických pracovníků v profesní přípravě na vzdělávání nadaných žáků. Dle koncepce byla v předešlém období poměrně široká nabídka vzdělávacích programů zaměřená na tuto problematiku, avšak školy nedisponovaly dostatečnými finančními zdroji určenými na další vzdělávání pedagogických pracovníků v této oblasti, a tak byla realizována pouze část připravovaných kurzů. Důležitý je zde uvedený fakt, že oblast péče o nadané není doposud povinnou součástí přípravy učitelů. Žádný předmět na vysokých školách se nevěnuje problematice nadaných, a tak své poznatky získávají pedagogové pouze sebevzděláváním a v průběhu své učitelské praxe, což je potřeba změnit.

Mezi zajímavé vize rozhodně patří snaha upravit školskou legislativu tak, aby umožňovala žákům navštěvovat současně různé stupně školy. Tento návrh je zdůvodněn tím, že pokud má dítě nárok v určitém předmětu akcelarovat a studovat jej ve vyšším ročníku, je zde možnost, že na úrovni daného školského zařízení, které navštěvuje již předmět vyučován není a je pouze v zařízení na vyšším stupni. V praxi by to znamenalo to, že by například žák základní školy chodil na tzv. „hostování“ na střední školu.

Jak již bylo výše zmíněno, ve vysokoškolské přípravě pedagogů (psychologů, speciálních pedagogů) chybí jakékoliv informativní předměty vztahující se k nadaným žákům. Koncepce si mimo jiné dává za cíl toto změnit a zařadit do studijních programů povinnou i volitelnou součást, která by se věnovala oblasti identifikace, rozvoje a uplatnění nadání v takové míře, aby obsah odpovídal požadavkům profese pedagoga v praxi. Nyní je rok 2019 a tento záměr zatím naplněn nebyl. (Kovářová, 2013)

3.2 Slovensko

Na Slovensku se realizuje vzdělávání nadaných žáků v desítkách měst ve speciálních třídách pro nadané žáky na běžných základních školách, ale zároveň i v běžných třídách.

V Bratislavě existuje hned několik specializovaných škol, které se zaměřují právě na nadané děti, jako například Škola pre mimoriadne nadané deti a gymnázium Teplická, nebo Súkromná základná škola pre žiakov s intelektovým nadaním CENADA v Bratislave.

Ve druhé jmenované škole se nyní provádí pedagogický experiment, který je zaměřen na výchovu a vzdělávání žáků předškolního věku v základní škole a je schválen Ministerstvom školství Slovenské republiky. Žáci ve věku čtyř let jsou vzdělávání v tzv. prvním úvodním ročníku, pětiletí pak v tzv. druhém úvodním ročníku. Tato výuka probíhá vzhledem k nízkému věku dětí v hodinách trvajících 30 minut a každý den mají žáci dopoledne čtyři vyučovací hodiny, kdy poslední hodina probíhá venku. Po obědě následuje odpočinek jako v běžné mateřské škole, kdy si děti mohou v klidu hrát, číst si, poslouchat hudbu či pohádku, nebo si jen odpočívat. Po této relaxační a klidové části následuje aktivnější program, který však již není formou výuky, ale například formou různých her, pokusů, hlavolamů, tvořivých dílen apod.

Dále navazují běžným modelem vzdělávání od první třídy dále. Tato škola je také zaměřena na nadané děti s problémovým vývinem, tudíž i s různými poruchami a je zde klíčová spolupráce s rodiči.

Ve vzdělávání se na Slovensku upřednostňují dva přístupy, a to konkrétně akcelerace a obohacení učiva. Akcelerace, jakožto urychlení vzdělávání se realizuje přeskočením ročníku, dřívějším zapojením dítěte do vzdělávacího procesu, absolvováním více ročníků najednou, nebo absolvováním některého předmětu z vyššího ročníku dříve. Obohacení je prohloubení a rozšíření běžného učiva, nebo naopak seznámení se s tématy, která jsou mimo školní obsah. Obohacení zde probíhá i jako samostatný předmět, kde děti získávají dovednosti ve zkoumání problematiky, tvořivě řeší problémy, nebo také prezentují své bádání v nějaké zajímavé oblasti.

Pro vzdělávání nadaných je zde vytvořeno několik modelů a programů, které jsou ve větší míře zaměřeny hlavně na rozvíjení vyšších úrovní myšlení jako jsou analýza, syntéza a hodnocení. Dále se orientují na kritické myšlení, argumentaci, tvořivé řešení problémů, zkoumání, bádání, samostatnost, prezentaci vlastních názorů, sebepoznání, sebehodnocení, nebo na používání intuice a zdravého riskování.

Vzdělávání nadaných dětí je ukotveno ve Školském zákoně (č. 245/2008 Z. z.), který disponuje pestrými možnostmi péče o nadané. Jako nadaný je zde žák definován v § 2 odstavec j) a q), kdy dítě je považováno za nadané tehdy, když byly jeho speciálně-vzdělávací potřeby diagnostikovány zařízením výchovného poradenství a prevence. Zákon dále umožňuje zakládat

třídy a školy pro nadané, rozlišuje žáky speciálně intelektuálně nadané a žáky všeobecně intelektuálně nadané.

Samotným vzděláváním nadaných se konkrétně zabývá vyhláška č. 307/2008 Z. z. o výchově a vzdělávání žiaků s intelektovým nadáním. Obecně v ní nalezneme diagnostiku a přijímání žáků s intelektovým nadáním do speciálních tříd a škol, výchovu a vzdělávání těchto žáků, přearování do vyššího ročníku, absolvování více ročníků během jednoho roku, absolvování jednoho nebo více předmětů ve vyšším ročníku apod. (Kovářová, Škrabánková, 2012)

3.3 Polsko

Polská psycholožka Maria Tyszkowa (1990) uvádí, že termín nadání je obvykle spojován s obratností a efektivitou činností a jednáním lidí. Je projevem teoretické vlastnosti jednotlivce, která poukazuje na očividnou rozdílnost mezi lidmi v rychlosti a stupni organizace a efektivitě jejich jednání. Dle Tyszkowe u nadaného žáka nezáleží pouze na inteligenční úrovni, ale i na určitých speciálních dovednostech a vlastnostech, které můžeme vnímat ve třech různých rovinách.

Do oblasti intelektuálních vlastností řadíme projevy analýzy a syntézy u složitějších rozumových operací a obsahů, poznání, pozorování, hodnocení. Dokáží zkoncentrovat svoji pozornost na mnohem vyšší úrovni, zadané úkoly často řeší výrazně rychleji a většinou také odlišnými způsoby než ostatní lidé. Naslouchají různým názorům, i když jsou odlišné od jejich a akceptují je.

Další rovinou jsou dovednosti, kterými nadání disponují. Jedná se například o otevřenost při výběru metod řešení problémů, jedinečná nápaditost a originalita při jejich řešení. Na rozdíl od vrstevníků touží po novém poznání a rádi se sebevzdělávají. Umějí operovat s rychlým tempem myšlení, učení a vynikajícími didaktickými schopnostmi.

Poslední kategorií, ve které se nadání žáci liší od běžné populace dle polské definice je charakter. Jsou velmi zodpovědní, vyznačují se také pracovitostí, samostatným rozhodováním a snahou pomoci těm, kteří nejsou na tak vysoké úrovni se schopnostmi a vědomostmi. Typickými je i vysoké sebehodnocení, vytrvalost a odolnost vůči neúspěchu.

Dlouhou dobu v Polsku neexistovala podpora pro nadané žáky v podstatě vůbec a pokud jsme se s nějakou setkali, byla naprosto neefektivní. Až od roku 2012 se v Polsku tato problematika začala řešit na právní úrovni, kdy se reformou vzdělávacího systému Ministerstva

národního vzdělávání (Ministerstwo Edukacji Narodowej) situace změnila a přijetím zákonů v roce 2017 se nadaným žákům dostalo podpory.

Dle Piotrowskeho (2005) pedagogika obsahuje několik způsobů, které jsou pro nadané žáky dobře uchopitelné a rychlejší v rámci osvojování učiva. Jedná se například o:

- prodloužený školní rok – žáci během letních prázdnin navštěvují školu a speciální vyučování, které jim umožní dokončit učivo z následujícího ročníku a docházkou a závěrečným testem ho tak absolvují.
- půlroční třídy – žák je schopen v jednom roce ukončit dva ročníky
- dvojitý postup – pokud si žák sám nastuduje vynechané učivo, je mu umožněno postoupit z I. do III. ročníku, nebo ze IV. do VI. ročníku

V Polsku jsou nadaným žákům určeny různé formy podpory, avšak ne všechny jsou aktivně využívány a nabízeny žákům a rodičům. Mezi nejběžnější zde patří ty druhy podpory, které jsou založeny na strategiích rozvoje schopností, které rozdělují do následujících čtyř kategorií:

- 1) Strategie „dříve“ = dřívější zahájení školní docházky, IVP
- 2) Strategie „více“ = dětem je poskytována možnost většího množství vědomostí
- 3) Strategie „jinak“ = získávání vědomostí složitější cestou
- 4) Strategie „lépe a chytřeji“ = rozvíjení tvůrčího myšlení (Sosnowska In Kovářová, Škrabánková, 2012)

Mezi další formy podpory v polských školách patří možnost zrychlené školní docházky, individuální tempo a vzdělávací plány, podpora a motivace učitelů, možnost vytvářet centra pro nadané žáky při místních a regionálních samosprávních centrech.

Pedagogicko-psychologické poradny zde fungují stejně jako v České republice. Mezi další instituce, které se podílejí na rozvoji nadání v Polsku patří například Národní fond dětí, Informačně-konzultační centrum pro nadané děti, Centrum podpory talentů, Polská nadace dětí a mládeže, nebo také Nadace na podporu mimořádně nadané mládeže a jejich učitelů. Finanční stránku zajišťuje Ministerstvo národního vzdělávání, které poskytuje Stipendium MEN a také předseda vlády.

3.4 Pojetí nadání v dalších zahraničních zemích

Jedna z dalších zemí, která se hojně věnuje vzdělávání nadaných dětí je Velká Británie. Důkazem kvality péče je například fakt, že na každá státní škola má ve svém pedagogickém sboru speciálně školeného učitele, který je zaměřen na identifikaci a vzdělávání nadaných.

V popisu práce tohoto učitele je vedení evidence nadaných na škole, speciální péče, poradenství apod. Mezi nejznámější britské organizace, zabývající touto tematikou jsou Young Gifted and Talented programme, Music and Dance Scheme, National Association for Gifted Children. Z této země také pochází zakládající prezidentka mezinárodní evropské společnosti zabývající se jedinci s nadprůměrným nadáním, Joan Freeman.

Přítomnost speciálního pedagoga věnujícího se nadaným téměř na každé škole známe také z USA. Nejdůležitější státní organizací zaměřenou na nadání je Národní asociace pro nadané děti, která funguje již téměř padesát let. V její kompetenci je vytváření vzdělávacího systému, nástroje a programy podporující talentované a nadané všech věkových kategorií. Vzhledem k tomu, že jsou Spojené státy americké složeny z 50 států, každý z nich má samozřejmě své zákony a svá pravidla. Zaměříme se na jeden, a to konkrétně stát Ohio, který je počtem obyvatel blízky České republice. U vzdělávání nadaných dětí je zde kladen největší důraz na první krok čili identifikaci. Každému pedagogovi i rodiči jsou ve školních materiálech dostupná kritéria, která přesně vymezují, kdo je považován za nadaného žáka. Pokud dítě splňuje požadavky, druhým krokem je vypracování hodnocení, na kterém se podílí učitel, rodič a dítě a každý ke svému vyjádření musí připojit příslušné dokumenty, které jeho prohlášení podporují. Řádně vyplněné dokumenty a hodnocení je dále posíláno na školský úřad, který má povinnost se do 30 dnů vyjádřit, zda bude dítě zařazeno do speciálního programu pro nadané. Pokud je dítě shledáno vyhovujícím, bude mu umožněna speciální výuka, která mimo jiné obsahuje také jednodenní výuku ve třídě pro nadané o maximálním počtu 15 dětí každý týden. (Janda, Šťáva, Věchtová, 2013)

V rámci mezinárodního rozvoje nadaných a talentovaných dětí byla Česká republika zapojena společně s Německem, Itálií a Tureckem do programu STRATEACH 2015 – 2018 (Strategies for talented and gifted pupils teachers). Tento projekt se zabývá výzkumem na poli nadání a usiluje o vytvoření nástrojů a pomoci pro rodiče a učitele. Turecko nemá jednu konkrétní definici pro talentovaného a nadaného člověka, ale několik, kdy se všechny protínají ve faktu, že nadaní potřebují speciální vzdělávací péči. Ač nemají přesně legislativně vymezeno, kdo je nadaný, nalezneme zde řadu zákonů, vyhlášek a předpisů, které usměrňují péči o nadané a zároveň je zde uvedeno mnoho možností, jak nadané vzdělávat. Pro potřeby primárního školství jsou vytvořena vzdělávací centra BILSEM, která nabízí mimoškolní aktivity rozvíjející nadání. Podstatným rozdílem mezi Českou republikou a Tureckem je to, že v Turecku vznikly na státních i soukromých školách ústavy a nově akreditované obory, věnující se výhradně vzdělávání nadaných žáků.

Německo tvoří spolkové státy, kdy každý má svůj systém a zodpovědnost za systém vzdělávání a péče o nadané děti, což znamená, že každý jednotlivý stát má svůj školský systém. Rozdílné podmínky jsou také v podmínkách při vstupu na vysokou školu, struktura vzdělávání pedagogů nebo se liší délkou povinné školní docházky. Snahu o komplexní péči nadané způsobily neuspokojivé výsledky v testech PISA (mezinárodní srovnávání studentů). Systém, který je společný pro všechny spolkové státy je domlouván na konferencích ministrů školství, kde má své zastoupení v podobě ministra každý spolkový stát. Právě na konferenci ministrů školství v roce 2015 byla odsouhlasena strategie vzdělávání talentovaných dětí a základem práce s nimi je individuální přístup a podpora, což je uvedeno také v durynské ústavě. Samotná podpora ve vzdělávání je podobná našemu systému, kdy je kladen důraz na další vzdělávání pedagogů, akceleraci v učivu, obohacení, mimoškolní aktivit apod.

Itálie se opět poněkud odlišuje od ostatních zemí, tentokrát v nejasnosti rozdílu mezi pojmy talent a nadání. Velmi malé procento pedagogů a psychologů v Itálii zná pojem nadání. Prvním člověkem, kdo začal v Itálii prosazovat nadané a představil také tento pojem byla Federica Mormando. Inteligence zde není považována jako jediný ukazatel talentu a nadání a existuje zde mnoho teoretických modelů používaných pouze v této zemi. Vzdělávací systém je zde zaměřen na inkluzi, která se však věnuje především žákům s postižením a vzdělávání nadaných je pouze na uvážení pedagoga. V roce 2014 vznikl Národní registr výjimečnosti pod záštitou Národního institutu pro výzkum a inovace ve vzdělávání, který zaznamenává všechna jména výjimečných studentů z Itálie. Zákonem č. 262/2007 bylo ustanoveno, že výjimečně nadaní studenti jsou ti, jejich hodnocení je vyšší než 8/10. V podpoře nadaných žáků Itálie výrazně zaostává, protože zde neexistuje žádný program na jejich podporu a vzdělávání, setkáme se pouze z velmi obecnou strategií, která však neposkytuje žádné praktické rady a řešení. (Educentrum, 2015)

4 Vzdělávání nadaných žáků

V dnešní době se vzdělávání nadaných žáků na jednu stranu snaží prosadit, na stranu druhou se většina pedagogů musí vypořádat s inkluzí, která je ne úplně šťastnou volbou právě pro vzdělávání nadaných. Situace se komplikuje u pedagogů již na vysokých školách, kdy na pedagogických fakultách jsou běžně vyučovány předměty, soustředící se na výuku dětí s poruchami učení, handicapovanými, ale s předmětem cíleným na výuku nadaných žáků se setkáte pouze sporadicky. V České republice nalezneme pouze několik renomovaných odborníků zabývajících se touto problematikou delší dobu a mnoho z nich vychází ze zahraniční literatury, kde se tomuto tématu věnuje více pozornosti. O to více je cenné, že se někdo snaží tyto informace srozumitelnou cestou předávat dále a pořádají se na téma nadaných dětí konference, workshopy, kurzy apod. Ne každá škola však stojí tyto druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

4.1 Identifikace nadaných

Mnoho odborníků a pedagogů se shoduje, že nadané dítě není možné poznat. Všeobecným mýtem také je, že pokud dítě začne číst a počítat již v předškolním věku, je dobré ho v tom nepodporovat, protože by se ve škole nudilo. To, že sociální okolí (v tomto věku se jedná hlavně o rodiče) nepodporuje dítě ve vědění a brání mu tak rozvíjet své schopnosti, je důvodem toho, že se v průběhu školních let vytrácí u velkého množství dětí talent. Rodiče jsou první osoby, které se setkají se schopnostmi jejich dítěte a jsou tedy prvními, kteří by mohli upozorovat některé projevy nadání u svých dětí. Pokud si z nějakého důvodu rodiče u dítěte ničeho nevšimnou, záleží na učitelích v mateřských školách, kteří nejčastěji metodou pozorování mohou odhalit nadání a postupovat v systematické identifikaci.

Právě v mateřských školách jsou podmínky na to, aby učitelé dlouhodobým pozorováním určili, zda se může jednat o dítě s nadáním. Například lze vytvořit a uměle navodit situace a zkoumat, jak se zachovají běžné děti a jak se k úkolu postaví dítě, které považujeme za nadané. Je dobré, pokud se zadané úlohy vztahují k různým oblastem – hudební, pohybové, sociální, přírodovědné apod. (Hříbková, 2010) Další možností k identifikaci již v raném dětství jsou inteligenční testy, které však dle Fořtíka a Fořtíkové (2015) bývají často zpochybňovány kvůli nedostatečnému vývinu schopností dítěte – výsledky se s rostoucím věkem mění, a proto je vhodné takové testy zařadit až v době staršího školního věku.

Metody používané k měření inteligence u dětí můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na objektivní a subjektivní. Jak již názvy napovídají u objektivních metod posuzují výsledky odborníci, kteří využívají standardizované metody a u subjektivních metod se využívá posudků osob, které jsou dítěti nejbliže a dobře jej znají (rodiče, sourozenci, učitelé, vychovatelé).

Do objektivních metod řadíme IQ testy, standardizované testy výkonu, didaktické testy a testy kreativity. Jak jsme si již uvedli, IQ testy jsou výbornou metodou, avšak výhradní právo jejich použití má pouze psycholog a bohužel i v dnešní době se některým rodičům nelíbí, že by jejich dítě mělo navštěvovat psychologa, naštěstí se tak stává jen výjimečně. Bylo by lepší, kdyby bylo i v kompetenci učitele použít tento druh testování, kdy by dítě plnilo test ve známém prostředí, což by jistě pozitivně zapůsobilo i na jeho výkon, ale není tomu tak.

U měření nadání není podstatný pouze intelekt, ale je nutné se zaměřit také na psychomotoriku nebo pedagogické schopnosti. Řadí se zde testy výkonu, které jsou vyhotoveny formou škál, testů, dotazníků a měří různé druhy schopností a vlastností u člověka. V rámci této výzkumné metody se zjišťuje například koncentrace pozornosti, styly učení, motivace, nebo sociální vyspělost dítěte. Další možností testových metod identifikace jsou didaktické testy zaměřené na vědomosti, nejedná se však o běžné testy využívané v jednotlivých předmětech ve škole, ale o testy účelnější, například použitelné k srovnání jednotlivých tříd mezi školami. Příkladem jsou srovnávací testy v předmětu matematika pro 4. třídu, kdy je vytvořen jeden test, který je předložen na několika školách a výsledky se poté porovnávají. Přínosné jsou i tehdy, pokud jsou vytvořeny za účelem zjištění, zda dítě zvládlo vyučovanou látku, tedy jako testy výstupní (u nás např. státní maturita). Díky této metodě se opět mohou objevit děti, které budou výrazně převyšovat svými výkony ostatní vrstevníky.

Poslední, ale ne méně využívanou metodou jsou testy kreativity. Tvořivost a samotná kreativita s nadáním úzce souvisí. Tyto testy využívají především psychologové, ale na rozdíl od prvních uvedených testů je mohou využívat v určité modifikaci i pedagogové. Jak již jsme si několikrát uvedli, u nadání neposuzujeme pouze inteligenci, ale může spočívat i v jiných oblastech, kdy ku příkladu hudební nadání lze lehce objevit testy hudební umělecké tvořivosti.

Mezi subjektivní metody patří nominace učitelem, skupinou učitelů, spolužáky, rodičovská nominace, autonominace, hodnocení výsledků činnosti a zapojení do soutěží. První, kdo by mohl odhalit nadání u dětí jsou rodiče, jejichž úsudek však bývá často zpochybňován, protože každý rodič vidí své dítě jako výjimečné a nejlepší. I když učitel by měl být ten „studovaný“, kdo by měl umět nadání odhalit, rodič je ten, kdo dítě vidí a zná i mimo školu,

což je zásadní faktor. Pedagogové se soustředí pouze na výkon podaný dítětem v průběhu výuky, což často vede k neodhalení výjimečnosti. Dle výzkumů v USA byli rodiče ti, kteří správně odhalili nadání u svých dětí, naopak učitelé z těchto výzkumů vyšli nevalně. U pedagogů se také setkáváme s problémem, pokud nadání u dítěte vidí jeden učitel, posuzuje se to jako velmi subjektivní a pokud dítě v ostatních předmětech nevyčníká, nemusí být tento názor podpořen, záleží zde na osobnosti pedagoga, zda si bude stát za svým a dítě navštíví po dohodě s rodiči pedagogicko-psychologickou poradnu. V rámci legislativy je nutné, aby nadání potvrdil psycholog a pokud škola žádá o navýšení financí vzhledem k speciálním vzdělávacím potřebám, je nutné, aby toto potvrzení pocházelo právě z pedagogicko-psychologické poradny.

Pokud bychom k identifikaci chtěli přistupovat jiným způsobem, je možná metoda autonominace, kdy dítě dostane za úkol popsat, jak si představuje nadání, jak si myslí, že se takový člověk cítí, jaká jsou úskalí nadání a co je na něm pozitivního. Druhem autonominace je také angažovanost dítěte v soutěžích, kdy samo stojí o přihlášení a následně je výsledkově úspěšné. V České republice byly a jsou školní soutěže brány jako podpora talentovaných a nadaných dětí a dříve se tím řešila veškerá péče o ně. Na jedné straně tuto příležitost považujeme za velmi přínosnou, lze tak zjistit úroveň schopností a srovnat se s ostatními. U nadaných, jak jsme se již zmiňovali, se setkáváme také často s perfekcionismem, který se právě u takového měření se s ostatními může významně projevit a dítě, pokud neuspěje, bude své selhání brát velmi těžko. (Fořtík, Fořtíková, 2015)

Identifikaci chápeme jako odhalování potencionálního nadání a tvoří ji několik postupů a metod, které je nejvhodnější kombinovat. Nejvíce identifikací přichází ve škole, kdy si většinou na základě výsledků testů a školního prospěchu učitelé všimnou výjimečných schopností u dítěte. Následovat by měla diskuze s učitelem, který dítě zná dobře, aby byl názor více objektivní a poté zkontaktovat rodiče a dohodnout se na návštěvě pedagogicko-psychologické poradny, která provede diagnostiku a zařídí vše potřebné. Během diagnostického vyšetření se psycholog zaměřuje na různé oblasti jako čtení, psaní, lateralita, prostorová percepce a pravolevá orientace, grafomotorika, počítání, zraková a sluchová percepce, matematické schopnosti, vizuomotorika. Během vyšetření jsou nejčastěji používány testy, které zjišťují specifické poruchy učení. Nejdůležitější je v celém procesu identifikace je však následná péče o dítě, kterou psycholog navrhne a dodržování případného individuálního vzdělávacího plánu. (Kovářová, 2013)

4.2 Formy a metody vzdělávání

Vstup do školy je zátěžovou situací pro rodiny s běžně inteligentními dětmi a pro rodiny s nadanými se toto období stává ještě problémovějším. Rodiče by se měli zajímat o to, zda základní škola, do které chtějí přihlásit své dítě má dostatečné kvality na to, aby nadanému pomohla v kvalitním rozvoji jeho schopností a dovedností. Obyčejně je však dítě zapsáno do školy, která je nejbližší bydlišti, což je na jednu stranu výborné, ale na druhou stranu nemůžeme si tak být jistí, že se dítěti dostane taková péče, jaká by mohla být na jiné škole. Kritéria, která by také měla být brána v potaz při výběru základní školy pro dítě, jsou druh a stupeň nadání. Dítě je v mladším školním věku, tudíž ještě není ještě vhodný čas pro jeho úzkou profilaci. Pokud již dítě navštěvuje školu a zjistí se u něj vysoký stupeň mimořádného nadání, je dobré zvážit možnost přestupu do jiného vzdělávacího zařízení, kde bude mít opravdu veškeré podmínky k plnému rozkvětu.

Česká republika se snaží nacházet inspiraci v jiných zemích světa, které se tématu vzdělávání nadaných věnují ve větším měřítku. V návaznosti na to, se u nás začaly objevovat dva hlavní proudy strategií vzdělávání nadaných, a to *segregační a integrační*. U nás se spíše preferuje integrační systém, který je přínosný především v tom, že nevyčleňuje žáka z kolektivu, je však složitější pro školu, kdy je řada pravidel, která se musí splnit. Žák musí mít zajištěno dostatečně motivující prostředí, vhodné pomůcky, individuální přístup, který je v dnešní době jednou z nejtěžších podmínek ke splnění. Jedná se však o jednodušší proces, než kdyby byla zřízena speciální třída pro nadané, tehdy by se jednalo o segregační systém výuky, a na škole by se například nacházeli pouze dva takoví žáci. (Machů, 2010)

Kovářová s Klugovou (2009) uvádějí několik zásad, které by měl vyučující v rámci vzdělávání nadaných žáků dodržovat. Tyto principy je dobré dodržovat už jen z toho důvodu, že pedagog docílí, aby se nadaný během běžné výuky nenudil. Důležitým faktorem je tempo, ve kterém se během vyučování pracuje. Nadanému by mělo být umožněno pracovat takovou rychlostí, jaká mu vyhovuje, předpokládáme, že je rychlejší než zbytek třídy, proto je dobré mít připraveny úkoly navíc a nejlépe takové, které by se týkaly jeho zájmů, abstraktní, úlohy na kreativní a divergentní myšlení apod. Vzhledem k tomu, že zvládají učivo pochopit rychleji je pro ně lepší nezaměřit se na procvičování, ale na prohloubení látky a úkoly během výuky formulovat složitěji, náročnější na zpracování.

Nyní si představíme několik forem a metod, které shledáváme jako přínosné a pozitivní pro vzdělávání nadaných žáků. Nejedná se o žádné speciální výukové techniky, ale budeme se

zajímat o ty, které nadaným vyhovují nejvíce. Při práci s nadanými se nejvíce využívají dva základní postupy, a to obohacování a akcelerace. První z uvedených je hojně využíváno v České republice a chápeme tím rozšířené vzdělávací programy, zaměřující se buď na všeobecné vzdělávání nebo konkrétní oblasti. Typickým příkladem jsou víceletá gymnázia, která mohou bít všeobecná nebo se zaměřením, jako příklad uvedeme Gymnázium Jeseník, které nabízí osmileté a čtyřleté studium zaměřené na všeobecné poznatky, ale také čtyřleté studium zaměřené na sportovní vrcholovou přípravu. Obohacením rozumíme také veškeré volnočasové dobrovolné aktivity, které dítě absolvuje. Přidaná hodnota oproti běžnému vyučovacímú postupu spočívá v rozšíření učiva, dovedností a zájmů. Běžně se s obohacením setkáme také formou exkurzí, přednášek, soutěží, zapojením externích odborníků, praktických zkušeností, záleží na řediteli školy, popřípadě vyučujícím, jaké možnosti svým žákům nabídnou.

Akcelerace není v českých podmínkách využívána tak často, ale v zákonu se na ni pamatuje. Jedná se o urychlení školního procesu formou dřívějšího vstupu do školy, rychlejší postup ve škole (přeskakování ročníků), seskupování nadaných dětí v rámci předmětů napříč věkem. V rámci urychlení dítě může navštěvovat i mimoškolní aktivity, jako jsou kurzy na vysoké škole, přednášky odborníků, víkendové nebo letní školy. Jedná se o prudší zásah do vzdělávání než u obohacování, ale pro školu se to nejeví jako velký problém. Tento postup musí být dobrovolný a je nutný souhlas rodičů, žáka a pedagoga, který bude mít dítě na starost. Důležitá je i emoční vyrovnanost žáka a pochopení, co pro něj tato forma výuky bude znamenat. Výhodou je méně opakování, snadnější postup dítěte v rámci výuky, vlastní tempo, zvýšená produktivita, méně nudy, poznávání nových stejně chytrých dětí. Pokud by však dítě nebylo dostatečně vyrovnané, hrozí zde frustrace a úzkosti z přílišných akademických nároků, strach z vyhoření, málo času na koníčky a přátele, ztráta zájmu o věci běžné v daném věku dítěte.

Individuální vzdělávací plán je další možností, jak upravit rámec vzdělávání pro dítě. Respektuje rámcový vzdělávací program dané školy, ale zároveň reaguje hlavně na potřeby nadaného a lze jej sestavit pro jednotlivce, ale také pro skupinu dětí, se stejnými potřebami. Tento plán reaguje na aktuální potřeby dítěte a je tedy důležité, aby docházelo k jeho aktualizaci s ohledem na měnící se situaci ve vývoji dítěte, a to až několikrát během školního roku. Zaznamenávají se výsledky žáka a to, jak mu plán pomáhá a na základě rozboru úspěchů a neúspěchů se individuální vzdělávací plán upravuje. (Fořtík, Fořtíková, 2015)

Konkrétními metodami, přispívajícími k prosperujícímu vzdělávání nadaných se věnovala ve své publikaci Kovářová (2013) a uvedla několik příkladů podporujících žákův

výkon. Aktivní učení a samostatné myšlení je označováno pojmem *kritické učení*, které se vyznačuje samostatností porozumět informacím a následná práce s nimi. Správné vidění faktů v souvislostech, logické postupy, uchopení hlavní myšlenky a její důkladný průzkum. Pokud někdo myslí kriticky, využívá různé strategie zkoumání informací, klade otázky a vyhledává odpovědi, hledá nové alternativní cesty oproti běžným postupům, hledá východiska a dokáže obhájit svůj názor.

Běžně se ve školní praxi využívá metoda sdělování učiva, kterou obzvláště nadaní mohou považovat za nudnou. Opakem je *infuzní metoda* rozvíjející efektivní myšlení, fungující v rámci platných vyučovacích osnov. Cílem je zdokonalení vlastního názoru, řešení problémů a myšlenkových operací. Touto metodou se učitelé snaží přimět a naučit děti klást otázky, vytvořit si vlastní úsudek, dále jej správně obhájit a stát si za ním, srovnávat, rozlišovat, klasifikovat, analyzovat a také stanovovat kritéria hodnocení. Infuzní metoda může být využívána v celém procesu učení, nebo jen částečně, kdy si mohou děti na vlastní kůži vyzkoušet modelové situace, které jsou doplněny například teoretickým výkladem.

Pařízek (2000) zdůrazňuje *přímou metodu výuky myšlení*, která odhlíží od obsahu a snaží se žáky naučit používat svoji vlastní hlavu a rozum nezávisle na obsahu. Nejvíce se touto metodou zabývá Edward de Bono, který zastával názor, že myšlení se může stát jedním z vyučovacích předmětů, stejně jako matematika, tělesná výchova a jeho teorie se proměnila v praxi například ve Venezuele, kde děti opravdu na některých školách mají dvě hodiny týdně myšlení a zdokonalují tak svoji inteligenci. Důležité je, aby si žáci uvědomovali postupy, které používají a byli tak schopní je aplikovat v podobných situacích. Uvědomit si, jaké okolní činitele na danou situaci působí, jaké mohou být alternativní řešení, brát v úvahu názory jiných lidí a zakomponovat je do jejich myšlení.

Návrh vhodných modifikací výukového procesu podala Machů (2010). Reaguje tak především na nedostatky, které během svých výzkumů vypožorovala během výuky nadaných žáků. Již víme, že nadaní žáci jsou perfekcionista a rádi si kladou vysoké cíle, které by měl pedagog korigovat. Pokud si dítě vytyčí nepřiměřený cíl, často nezažije pocit vítězství, když jej dosáhne, protože jeho dosažení je často nereálné. Na učiteli je snaha o strýzlivý pohled na věc a zařazení krátkodobých splnitelných cílů.

Ač se to může zdát paradoxní, některé děti se potýkají s problémem, kdy nestíhají zbytek třídy, a to především v písemném projevu. Nejčastěji se tak může stávat v předmětu, ve kterém děti excelují a mají nadměrné vědomosti a vzhledem k tomu, že nejsou schopny

zformulovat jednu krátkou odpověď, neví si rady co dál, a tak vypíše vše co vědí, protože jim se to jeví jako logické. Je tedy vhodné, co nejpřesněji formulovat otázky, aby se předešlo možným vyčerpávajícím odpovědím.

Pokud se zaměříme na práci s textem, která se jeví i jako vhodnou formou pro doplňující úkoly pro nadané, aby se během vyučování nenudili, je výbornou volbou metoda I.N.S.E.R.T., kdy během prvního čtení si žák uvědomuje obsah a také to, jaký přístup zaujímá vzhledem k přijatým informacím. Tato metoda spočívá v zaznamenávání si znamének na okraji textu. Žák se tím také učí vystihnout hlavní myšlenku textu a určit, jaká informace z něj plyne. Nejčastěji se pracuje s následujícími symboly:

- + symbolizuje novou přínosnou informaci, je žákem shledána jako přínosná
- symbolizuje informaci, která je v rozporu s tím, co si žák myslel
- ? žák informaci nerozumí, nebo se o tématu chce dozvědět více
- informace potvrzuje to, co si žák myslel

4.3 Podpora nadaných žáků v České republice

V rámci České republiky existuje několik úrovní organizací a společenství zaměřujících se na podporu nadaných dětí. Na státní úrovni se jedná především o *Ministerstvo mládeže a tělovýchovy*, které postupně na svých internetových stránkách zveřejňuje učební materiály, teoretické příspěvky a články v rámci této problematiky, náměty na výuku. Nalezneme zde také soupis e-learningových kurzů na různá témata v oblasti nadání, jako například Tvorba individuálního vzdělávacího plánu, Vyhledávání a identifikace rozumově nadaných žáků apod. a díky Výzkumnému ústavu pedagogickému jsou k uvedeným kurzům vydány i publikace, volně přístupné na webu.

Další organizací na státní úrovni je *Národní ústav pro vzdělávání* věnující se mimo jiné i mimořádně nadaným dětem. Poskytuje ucelené informace o nadání, zřizuje poradenské služby a napomáhá v rozvoji pedagogických pracovníků v této oblasti. Následuje *Národní institut pro další vzdělávání*, jehož oddělení Talentcentrum věnuje podporu nadaným pořádáním soutěží v rozmanitých oblastech, a hlavně nabízí volnočasové aktivity zaměřené pro tento typ dětí. V neposlední řadě uvedeme *Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny*, *Centrum rozvoje nadaných dětí*, který spravuje Masarykova univerzita v Brně a výsledkem činnosti jsou internetové stránky www.nadanedeti.cz, kde je možné najít ucelené informace o nadaných, včetně aktuální publikací, rady pro učitele, rodiče i samotné děti. Na státní úroveň řadíme také *pedagogicko-*

psychologické poradny, které jsou nezbytné k identifikaci nadaného a následné vzájemné spolupráci.

V návaznosti na státní organizace vzniklo několik občanských sdružení, jako jsou *Centrum nadání* (realizace aktivit pro pedagogy, rodiče i školy, tábory pro nadané), *Škola dětem* (snaha rodičů, psychologů a pedagogů o vybudování základní školy, sloužící k vzdělávání výhradně nadaných), *Občanské sdružení na podporu talentované mládeže ČR* (podpora nadaných především formou Středoškolské odborné činnosti – SOČ), *Arachne* (spadá pod biologii Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, pořádají biologické olympiády).

Na podpoře nadaných se účastní také odborné společnosti, kde mezi nejznámější celosvětovou společností patří *MENSA* sdružující lidi s IQ vyšším než 130, která má svoji pobočku i v České republice. Pod *Mensu ČR* spadá také Dětská Mensa, která zřizuje osmileté gymnázium určené výhradně pro nadané žáky. Dále jsou v rámci této společnosti pořádány kurzy pro veřejnost, tábory pro děti apod. O dostupnost odborných seminářů se stará *Společnost pro talent a nadání*, což je pobočka European Council of High Ability.

Existuje také mnoho projektů a grantů z nichž nejrozsáhlejší je projekt PERUN (péče, rozvoj, uplatnění nadání), na jehož stránkách www.talentovani.cz nalezneme spoustu informací o nadaných, doporučení, rady. Cíleně je zaměřen na zájmy dětí v oblastech přírodovědných a technologických oborů. Mezi další projekty realizované na území České republiky patří Projekt Vytvoření systému nominace a identifikace dětí, žáků a žákyň, Projekt Nadání...brána k úspěchu, nebo Projekt TALNET, který se zaměřuje na online kurzy zaměřené na přírodovědné obory.

Spoustu let u nás vychází také časopis Svět nadání, který vychází dvakrát do roka a díky skvělým odborníkům vzniká každý rok spoustu publikací věnovaných tématu nadání. (Hříbková, 2014)

4.4 Inkluze

1. září roku 2016 nabyla účinnosti vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která již byla upravena novelou č. 270/2017 Sb. a stále se diskutuje o úpravách. Podstatou vyhlášky je, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami budou přednostně zařazováni do běžných základních škol, které budou pro danou rodinu spádové. Je důležité podotknout, že mezi tyto žáky řadíme i nadané děti, které

však stojí spíše na okraji zájmu. Původně tyto děti s handicapem mohly bez problémů navštěvovat speciální školy, které svými programy a zaměstnanci byly přizpůsobené jejich vzdělávání.

Inkluze s sebou nese hodně pozitivního, pokud je správně nastavena. V České republice se však, i přes hojnou podporu některých lidí a organizací, netěší velké podpoře. Do běžné třídy tak mohou nastoupit děti s téměř jakoukoliv poruchou. Pro příklad, i když poněkud extrémní, si představme běžnou třídu na základní škole, kterou navštěvuje 25 žáků. Už tak musí pedagog disponovat speciálními schopnostmi, aby udržel ve třídě pořádek, klidnou atmosféru a prostředí pro výuku. Nyní se do takové třídy přidá pět dětí, které byly zvyklé na individuální přístup v malé skupině a ke čtyřem z nich přibude asistent. Nyní je díky tomuto zákonu pro školu jednodušší získat dostatečné množství asistentů pedagoga, protože toto rozhodnutí již nepodléhá kraji, ale pokud má dítě na asistenta nárok, tak jej získá. Otázkou samozřejmě zůstává, jaká je kvalita těchto pracovníků, když k výkonu tohoto povolání stačí kurz a není nutné vysokoškolské vzdělání, jako základy pedagogiky, psychologie apod. Samozřejmě nejvíce pozornosti bude soustředěno na děti s problémy, tempo výuky se bude spíše přizpůsobovat právě jim. Děti s běžnou inteligencí se po chvíli začnou nudit, ale nejvíce na to doplatí právě nadaní.

Pokud dítě má nějakou poruchu (zrakové a sluchové postižení, autismus, mentální retardace atd.) je nutné, aby s ním rodiče navštívili pedagogicko-psychologickou poradnu, kde odborníci určí, co by bylo pro dítě nejlepší, vystaví zprávu, informují rodiče a následně i školu, jaké má dítě vzdělávací potřeby a určí nejčastěji jeho individuální vzdělávací plán. Konečně rozhodnutí při výběru školy však zůstává na rodičích, kteří často jednají spíše ve svém zájmu, kdy touží po tom, aby se dítě cítilo „normální“, což ne vždy je nejlepší volba pro samotné dítě.

Zatímco se asistent a pedagog budou věnovat dětem s handicapem, nadané dítě se bude nudit, protože málokdy je v učitelových silách, aby zvládal všechny tři kategorie dětí. Zákon a zastánci inkluze však na nadané samozřejmě myslí, tito žáci mají přístup do mezinárodních knihoven, mohou získat drahé učebnice, pomůcky. Opět se však musíme pozastavit nad otázkou, zda školy chtějí kupovat drahý dalekohled kvůli dvěma nadaným dětem, které školu navštěvují.

Nyní se diskutuje o další novele tohoto zákona, která by měla spočívat v následujících bodech. Nynější zákon umožňuje ve třídě přítomnost až čtyř pedagogických asistentů, což s sebou pro učitele přináší někdy nepříjemné situace v tom, aby se všichni shodli na správných postupech a formách výuky. V návrhu se nyní objevuje počet dvou, respektive tří asistentů,

avšak jen po dobu poloviny vyučovacího týdne. Dále by Ministerstvo mládeže a tělovýchovy chtělo podpořit speciální školy v tom, aby se zaměřovaly univerzálně, a ne pouze na jeden určitý handicap. Bylo by tak snazší hledat školy pro děti s jakýmkoliv handicapem. Celkově se připravované změny snaží především o snížení finanční zátěže spojené s inkluzí a o snížení administrativy, která je s tímto spojená. Uvedené návrhy však zatím neřeší ty nejdůležitější fakta a chyby, které inkluze obnáší. (Kartous, 2018)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Design výzkumného šetření

Praktická část diplomové práce je zaměřena na problematiku nadaných žáků v konceptu vzdělávání a zákonných norem. Výzkum navazuje na poznatky z teoretické části a jeho předmětem bylo zjištění, jak učitelé znají zákonné normy týkající se nadaných žáků a jaký je jejich pohled na vzdělávání těchto dětí.

5.1 Cíle a hypotézy výzkumného šetření

Hlavním cílem diplomové práce je **zjistit, jaký postoj zaujímají pedagogové na základních školách vzhledem ke vzdělávání nadaných žáků a jeho ukotvení v zákonných normách.**

Hypotéza č. 1

Česká legislativa věnuje větší pozornost žákům problémovým než žákům nadaným.

Hypotéza č. 2

Pedagogové s delší dobou praxe znají zákony lépe než ti s kratší pedagogickou praxí.

Hypotéza č. 3

Problémovým žákům je věnováno více péče ze strany učitele než nadaným.

Hypotéza č. 4

Ženy podporují vzdělávání nadaných žáků více než muži.

5.2 Metodologie výzkumu

Pro výzkumnou část mé diplomové práce jsem si zvolila kvantitativní přístup zkoumání, konkrétně metodu dotazníku. Kvantitativní výzkumy jsou nejčastěji spojovány se statistickými měřeními a také s experimentováním. Výzkumníci využívající tento druh výzkumu se orientují na strukturované získávání dat, měřitelnost konceptů s cílem testování a úpravy teorií, zobecnění výsledků. nebo problémy opakovatelnosti výzkumů.

Dotazník je formulář, který vyplňuje zpravidla respondent sám (může probíhat i v kooperaci s tazatelem). Tato metoda je užívána především ke zjištění informací o myšlenkách, pocitech a názorech tázaných. Kromě toho druhu otázek, mohou být využity ty dotazy o faktech, která přiblíží výzkumníkovi svět respondenta. Můžeme se setkat s několika druhy dotazníků, jejichž obsahem jsou části, které vycházejí z testování, měření a škálování. (Hendl, Remr, 2017)

V mém případě byl dotazník rozdělen do tří částí, kdy vstupní část obsahovala představení a následný stručný popis, jaká problematika je v dotazníku obsažena. Následovala část s konkrétními otázkami, které byly otevřené i uzavřené a byly využity metody výběr z možností a škálování. Závěr tvořil poděkování.

5.3 Výzkumný soubor

Jako výběrový soubor byli zvoleni učitelé ze základních škol na Jesenicku, konkrétně ze Zlatých Hor, Jeseníku, Mikulovic, Supíkovice a České Vsi. Přes e-maily byl rozeslán s průvodním textem internetový dotazník, vytvořený pomocí webu Survio.com a takto bylo osloveno 120 učitelů, z nichž se 81 vyjádřilo a dotazník vyplnilo.

Na začátku bylo domluveno s řediteli, že je možné výzkum na jejich školách realizovat., poté byly rozeslány dotazníky jednotlivým učitelům internetovou formou. Výběr byl realizován tak, aby ve výzkumném souboru byli zastoupeni muži i ženy, avšak poměr žen je vyšší, což v pedagogické praxi není žádná zvláštnost.

6 Výzkumné šetření

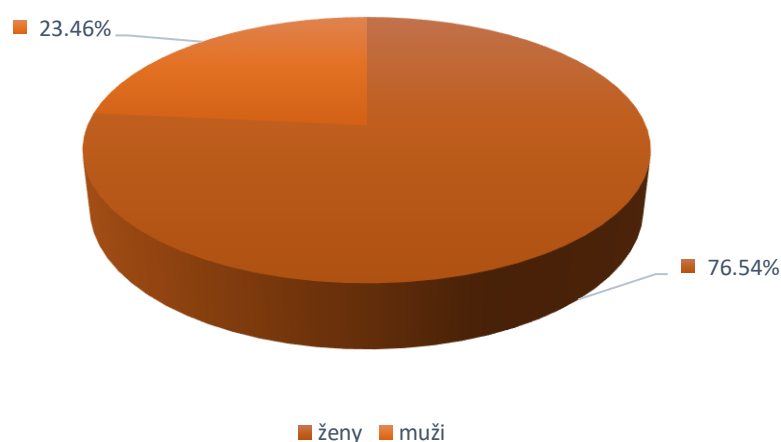
V této část diplomové práce se zaměříme na analýzu a interpretaci výsledků výzkumné činnosti, Jak již bylo uvedeno, dotazník vyplnilo celkem 81 respondentů, což považuji za dostatečný reprezentativní vzorek.

Otázky jsou seřazeny podle dotazníku, doplněny jsou tabulkami, grafy a komentářem, vše vytvořila autorka diplomové práce. Pro jednoduché odlišení jsme si rozdělili děti na nadané, děti s běžnou inteligencí a děti problémové (děti s různými poruchami, handicap apod.).

Tabulka 1 Pohlaví respondentů

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
žena	62	76,54 %
muž	19	23,46 %

Graf 1 Pohlaví respondentů

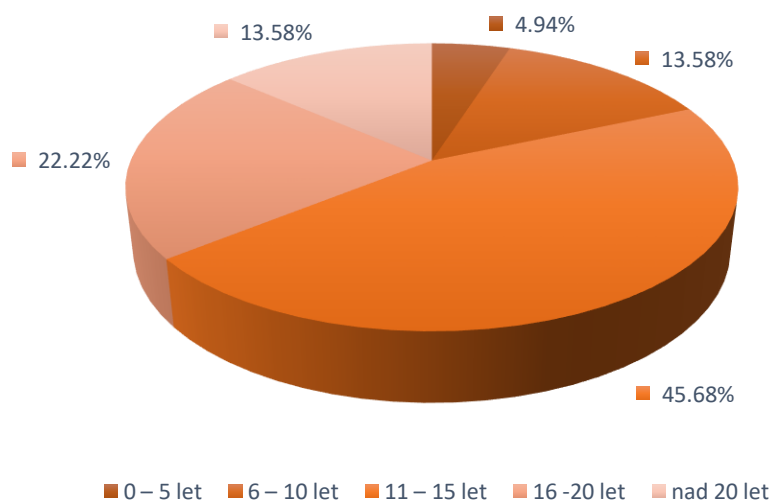

Vidíme, že problematika převládajícího ženského pohlaví v pedagogickém sboru je stále aktuální, i když čtvrtinu mužů z celkového počtu respondentů hodnotíme pozitivně. Rozdělení pohlaví nám bude sloužit k následnému určení, jaké názory převládají u žen a jaké u mužů.

Tabulka 2 Počet odučených let

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
0 – 5 let	4	4,94 %
6 – 10 let	11	13,58 %
11 – 15 let	37	45,68 %
16 -20 let	18	22,22 %
nad 20 let	11	13,58 %

Graf 2 Počet odučených let

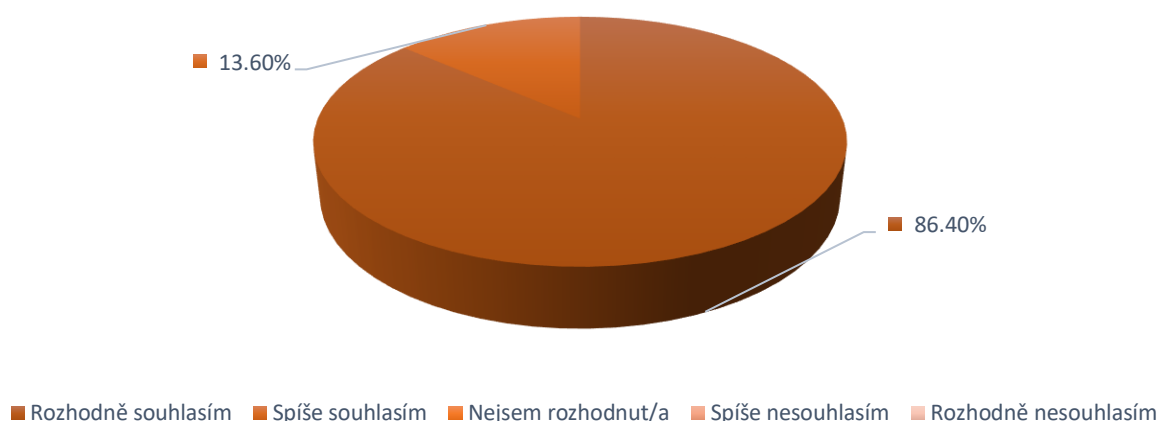

Počet let výkonu praxe pro nás bude opět důležitý pro následující otázky, kdy budeme zjišťovat, jak doba odučených let působí na znalost legislativy. Podle grafu vidíme, že největší zastoupení mají učitelé s délkou praxe od 11 do 15 let, což odpovídá lidem ve věku 30 až 40 let.

Tabulka 3 Nadání je vzácné a je dobré jej podporovat.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	70	86,4 %
Spíše souhlasím	11	13,6 %
Nejsem rozhodnut/a	0	0 %
Spíše nesouhlasím	0	0 %
Rozhodně nesouhlasím	0	0 %

Graf 3 Nadání je vzácné a je dobré jej podporovat.

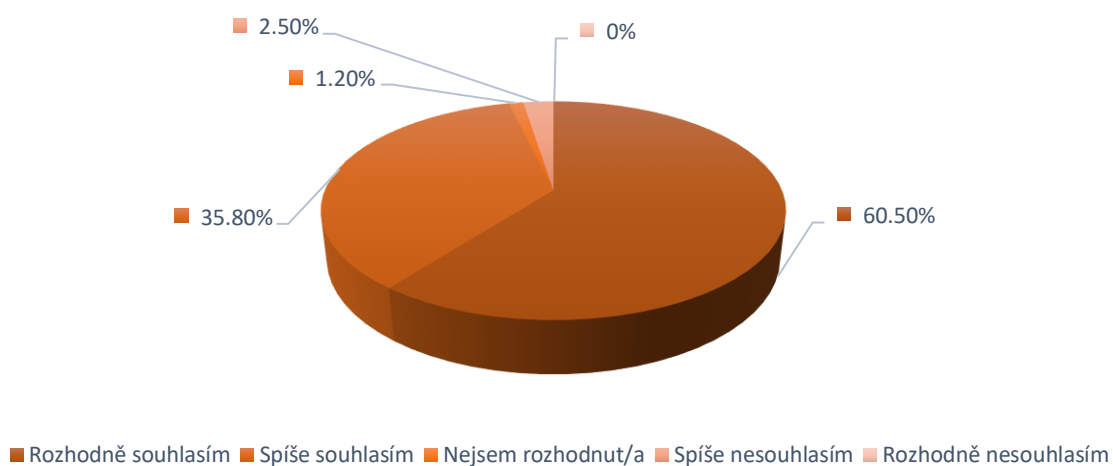

První otázka nám ukázala, zda si učitelé myslí, že je nadání pozitivní jev a zda je nutné jej podpořit. Podle výsledků můžeme konstatovat, že 100% lidí je přesvědčeno, že je nadání dobré a nikdo jej neodsuzuje.

Tabulka 4 Vynaložím speciální úsilí, aby se mohl nadaný žák rozvíjet.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	49	60,5 %
Spíše souhlasím	29	35,8 %
Nejsem rozhodnut/a	1	1,2 %
Spíše nesouhlasím	2	2,5 %
Rozhodně nesouhlasím	0	0 %

Graf 4 Vynaložím speciální úsilí, aby se mohl nadaný žák rozvíjet.

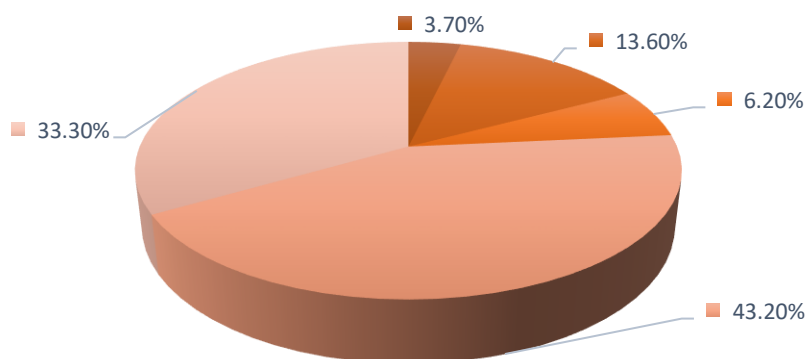

Speciální úsilí ve vzdělávání nadaných žáků by bylo ochotno vynaložit 86,3 %. Dva lidé na tento dotaz shodně odpověděli, že s tímto výrokem příliš nesouhlasí, vzhledem k tomu, že se jedná o pedagogy, měli by být připraveni na to, že všichni žáci nejsou stejní a ten individuální přístup a speciální úsilí je v tomto povolání na místě.

Tabulka 5 Speciální péče nadaným je nespravedlivá vůči ostatním dětem.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	3	3,7 %
Spíše souhlasím	11	13,6 %
Nejsem rozhodnut/a	5	6,2 %
Spíše nesouhlasím	35	43,2 %
Rozhodně nesouhlasím	27	33,3 %

Graf 5 Speciální péče nadaným je nespravedlivá vůči ostatním dětem.

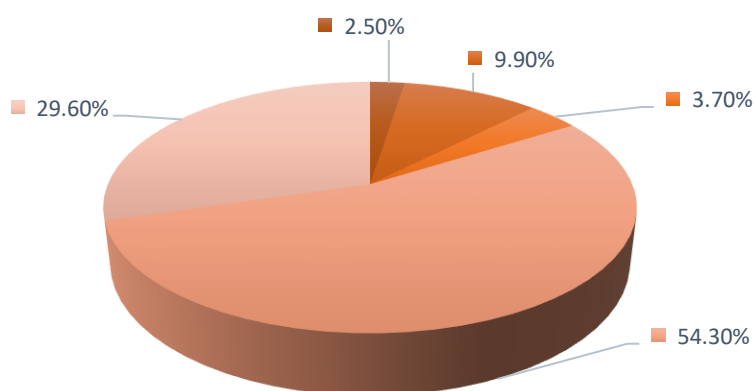
■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

To, že si speciální péči nadané děti zaslouží a je pro ně důležitá je zřejmé. Zajímavým faktem ale je, že téměř pětina učitelů si myslí, že tento přístup a podpora je nespravedlivá vůči ostatním. Neustále se snažíme začleňovat a podporovat děti s handicapem, ale podporu nadaných někteří zřejmě neprosazují.

Tabulka 6 Nadaným je věnována stejná péče, jako dětem "problémovým".

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	2	2,5 %
Spíše souhlasím	8	9,9 %
Nejsem rozhodnut/a	3	3,7 %
Spíše nesouhlasím	44	54,3 %
Rozhodně nesouhlasím	24	29,6 %

Graf 6 Nadaným je věnována stejná péče, jako dětem "problémovým".

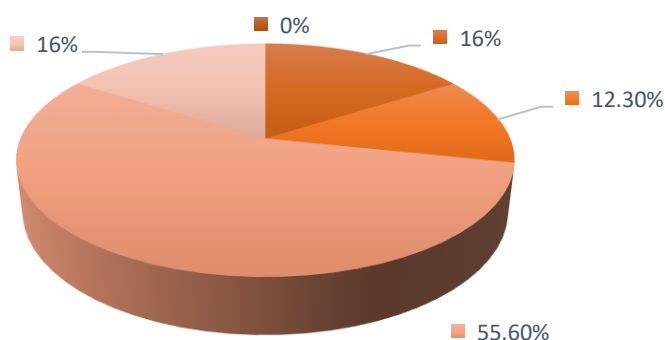
■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

Přes 80% dotázaných si myslí, že české zákonné normy nevěnují stejnou pozornost nadaným a problémovým dětem. Pouhé 2,5 % si myslí, že jsou tyto děti stavěny na stejnou úroveň, což opět napovídá tomu, že i pedagogové si uvědomují, že podmínky pro nadané v rámci zákonných norem nejsou ideální.

Tabulka 7 České školství reaguje na potřeby nadaných dětí a v dostatečné míře je podporuje.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	0	0 %
Spíše souhlasím	13	16 %
Nejsem rozhodnut/a	10	12,3 %
Spíše nesouhlasím	45	55,6 %
Rozhodně nesouhlasím	13	16 %

Graf 7 České školství reaguje na potřeby nadaných dětí a v dostatečné míře je podporuje.

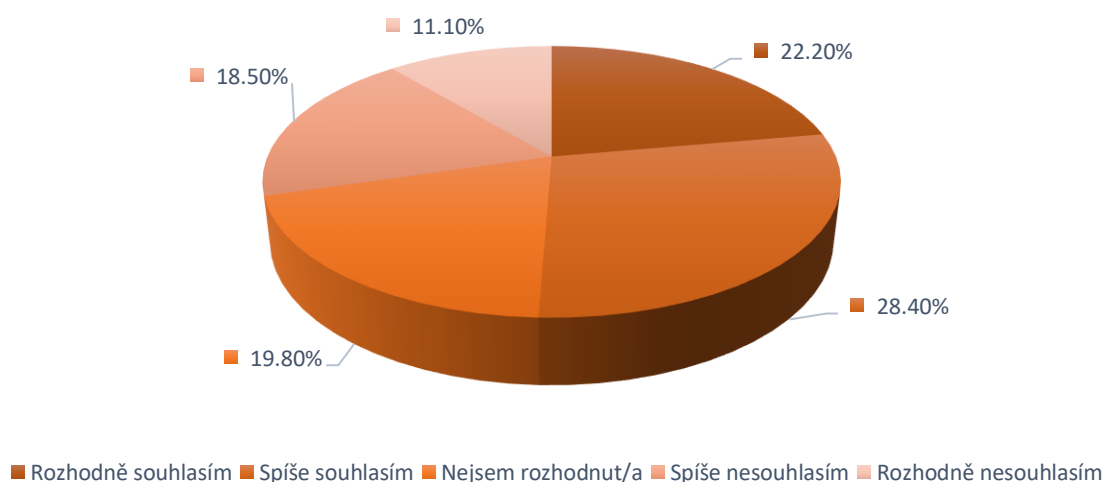
■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

Tato otázka navazuje na předchozí dotaz a můžeme vidět, že i ti, kteří doposud na nadané žáky reagovali spíše negativně usoudili že české školství, čímž je myšlena také legislativa, nereaguje adekvátně potřebám těchto dětí. Nesetkali jsme se zde tak s rezolutním souhlasem, že v zákonných normách České republiky je s ohledem na nadané vše v pořádku.

Tabulka 8 Bylo by dobré, kdyby pro nadané žáky byla vytvořena speciální třída.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	18	22,2 %
Spíše souhlasím	23	28,4 %
Nejsem rozhodnut/a	16	19,8 %
Spíše nesouhlasím	15	18,5 %
Rozhodně nesouhlasím	9	11,1 %

Graf 8 Bylo by dobré, kdyby pro nadané žáky byla vytvořena speciální třída.

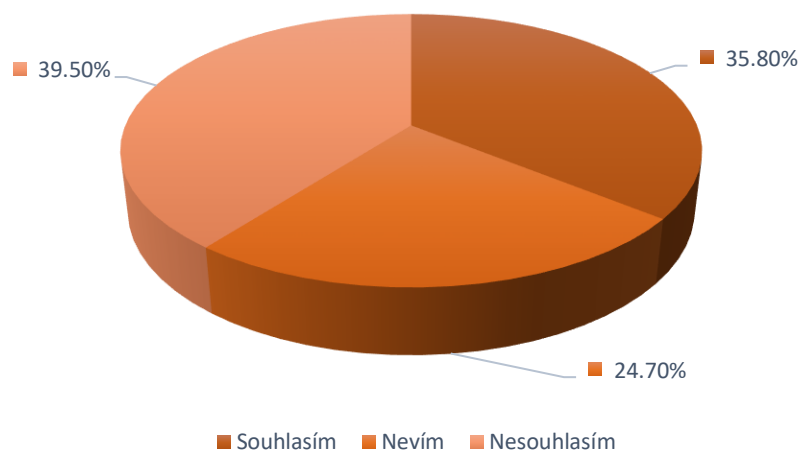

Dále jsme se v dotazníku věnovali vzdělávání nadaných žáků, a to konkrétně co je dle učitelů lepší volba, zda vytvoření speciální třídy pro nadané, nebo jejich spolupráce v běžné třídě. Zde se výsledky poměrně lišily a odpovědi byly vyrovnané. 50,6 % si však myslí, že vytvoření speciální třídy je zbytečné a vhodnější je začleňování dětí do širšího kolektivu.

Tabulka 9 Jako nadaný se člověk rodí a není možné se jím stát v průběhu života.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Souhlasím	29	35,8 %
Nevím	20	24,7 %
Nesouhlasím	32	39,5 %

Graf 9 Jako nadaný se člověk rodí a není možné se jím stát v průběhu života.

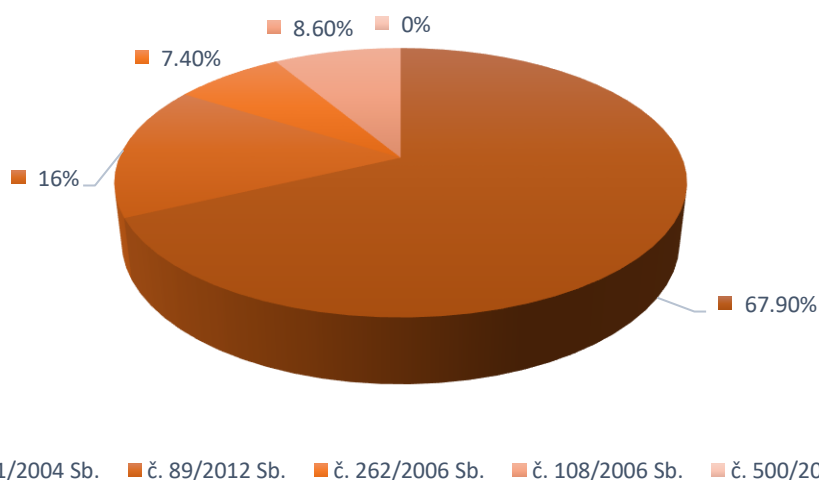

V teoretické části bylo uvedeno, že vzdělávání na vysokých školách zaměřené na nadané žáky téměř neexistuje, a proto nás také zajímaly otázky týkající se vědomostí učitelů v této oblasti. Překvapivé je, že 39,5 % pedagogů si myslí, že se člověk může stát nadaným během života, což je samozřejmě špatně.

Tabulka 10 Legislativní úprava vzdělávání nadaných žáků je v ČR zakotvena v zákonu:

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
č. 561/2004 Sb.	55	67,9 %
č. 89/2012 Sb.	13	16 %
č. 262/2006 Sb.	6	7,4 %
č. 108/2006 Sb.	7	8,6 %
č. 500/2004 Sb.	0	0 %

Graf 10 Legislativní úprava vzdělávání nadaných žáků je v ČR zakotvena v zákonu:

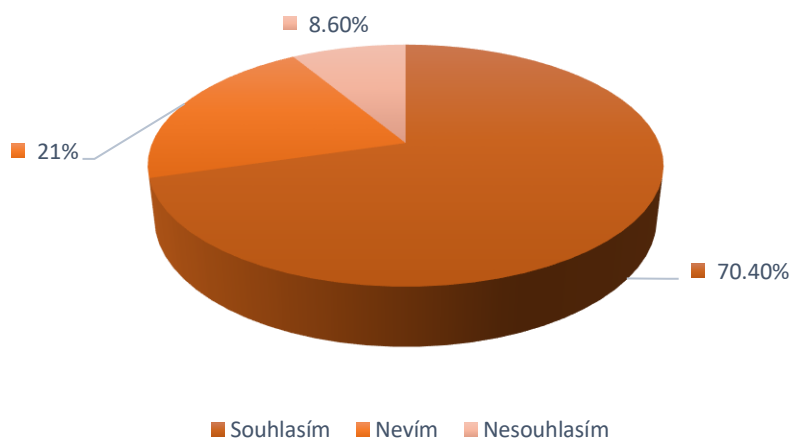
Asi nejpodstatnější je, aby pedagogové znali školský zákon a také aby věděli, kde hledat například podmínky vzdělávání nadaných žáků, což se slučuje. Většina respondentů

odpověděla správně, ale našli se mezi nimi i takoví, kteří by vzdělávání nadaných hledali například v zákoníku práce, zákonu o sociálních službách, nebo občanském zákoníku.

Tabulka 11 Přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku je možné.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Souhlasím	57	70,4 %
Nevím	17	21 %
Nesouhlasím	7	8,6 %

Graf 11 Přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku je možné.

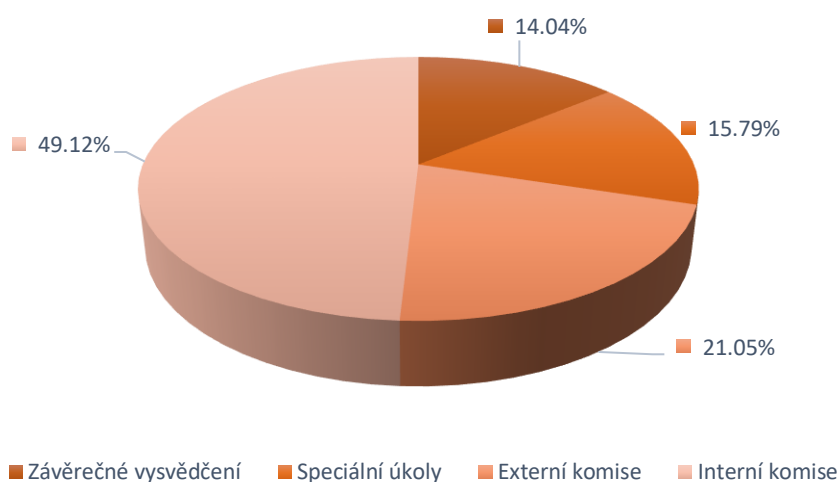

Znalost norem je klíčová, a proto jsme se zeptali, zda je možné přeřazení žáka do vyššího ročníku. Jedná se o jeden způsob metody akcelerace a je samozřejmě možný. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně známou možnost, která je také uvedena v zákoně, je opět překvapivé, že se necelých 30 % učitelů mylilo, nebo se raději zdrželi odpovědi. Nemýlilo se však 57 učitelů a ti také pokračovali na otázku č. 12, pokud odpověděli špatně, nebo „nevím“, posunuli se až na otázku č. 13.

Tabulka 12 Přeřazení do vyššího ročníku je dle zákona možné, pokud:

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Žák má na závěrečné vysvědčení samé jedničky a jeho rodiče podají žádost.	8	14,04 %
Žák musí splnit během školního roku speciální úkoly a testy, poté může ročník přeskočit.	9	15,79 %
Žák musí vykonat zkoušky před komisí, která je externí a vybírá ji MŠMT.	12	21,05 %
Žák musí vykonat zkoušky před komisí, která je interní a vybírá ji ředitel.	28	49,12 %

Graf 12 Přeřazení do vyššího ročníku je dle zákona možné, pokud:

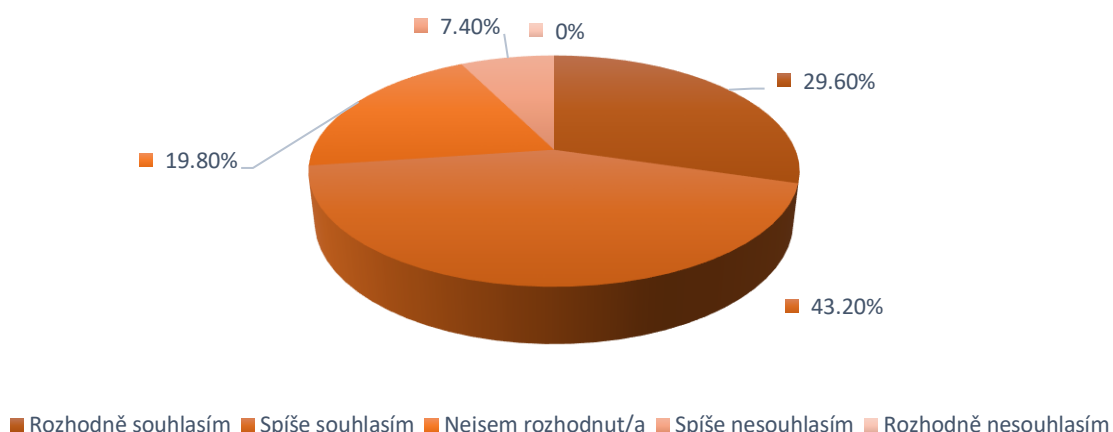

Na tuto otázku odpovídalo 57 lidí, což je 70,4 % z celkového počtu respondentů. Necelá polovina odpověděla správně, že přeřazení dítěte do vyššího ročníku je možné na základě zvládnutí zkoušek vykonaných před komisí, kterou volí sám ředitel. Zajímavé je, že 8 z dotázaných si myslí, že k přeřazení do vyššího ročníku stačí žákovi samé jedničky na vysvědčení a žádost rodičů, což je samozřejmě nereálné.

Tabulka 13 Obohacení vzdělávacího plánu nadaných dětí je účinnější než přeřazení do vyššího ročníku.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	24	29,6 %
Spíše souhlasím	35	43,2 %
Nejsem rozhodnut/a	16	19,8 %
Spíše nesouhlasím	6	7,4 %
Rozhodně nesouhlasím	0	0 %

Graf 13 Obohacení vzdělávacího plánu nadaných dětí je účinnější než přeřazení do vyššího ročníku.

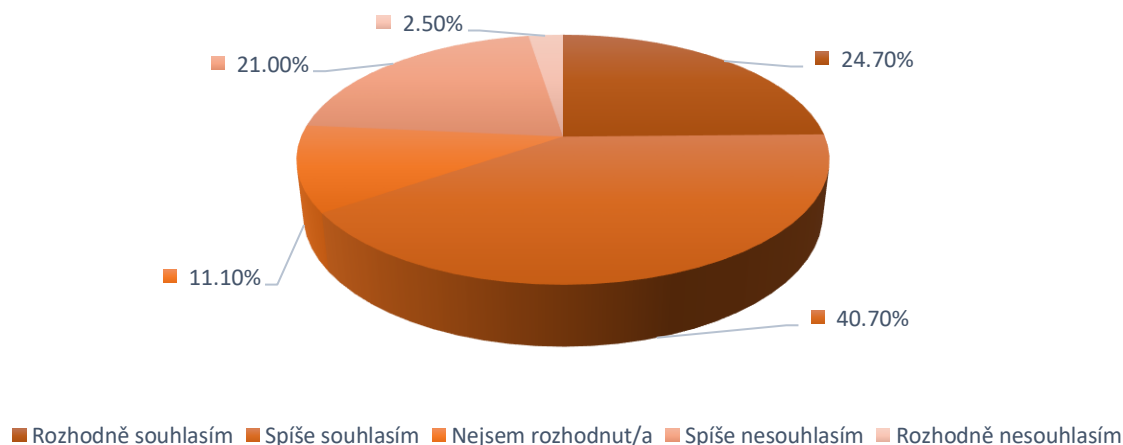

Přes 80 % pedagogů vyjádřilo názor, že obohacování a případná akcelerace výuky je pro nadaného žáka mnohem účinnější než přeřazení do vyššího ročníku. Je dobré, pokud žák například navštěvuje pouze některé předměty ve vyšších ročnících, ale kmenovou třídu by měli spíše tvořit vrstevníci. Pokud by dítě prokazovalo opravdu výjimečné schopnosti je možné, že by mohlo přeskočit dva ročníky a je rozdíl, pokud by žák, který věkově patří do třetí třídy navštěvoval pátou třídu. Dva roky jsou u dítěte velký rozdíl, a to jak po fyzické, tak po psychické stránce.

Tabulka 14 Věnuji pozornost spíše žákům problémovým než žákům nadaným.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	20	24,7 %
Spíše souhlasím	33	40,7 %
Nejsem rozhodnut/a	9	11,1 %
Spíše nesouhlasím	17	21,0 %
Rozhodně nesouhlasím	2	2,5 %

Graf 14 Věnuji pozornost spíše žákům problémovým než žákům nadaným.

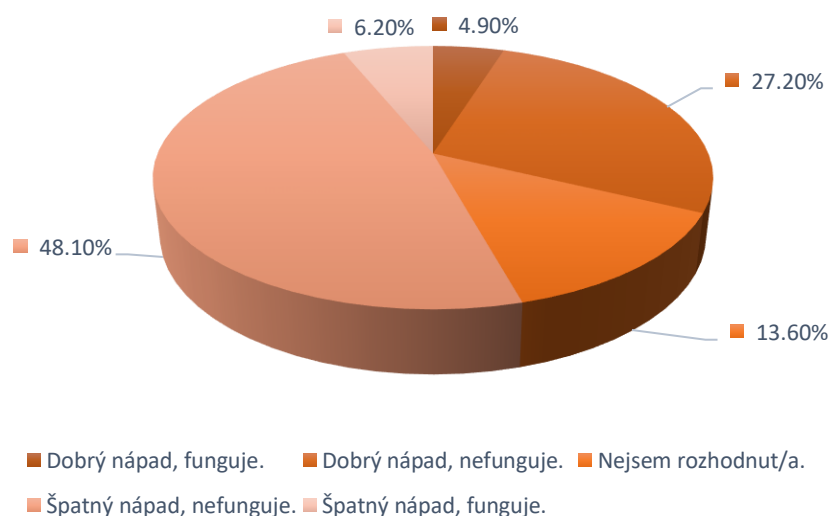

Opět jsme se vrátili k otázce rozdílu vzdělávání nadaných a dětí s poruchou. Tentokrát byly odpovědi odlišné což není překvapivé, protože pro tuto otázku neexistuje žádné všeobecné pravidlo, ale záleží na daném učiteli, jak se zachová. Přes 60 % dotázaných však uvedlo, více času a pozornosti věnují dětem problémovým.

Tabulka 15 Inkluze

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Inkluze je dobrý nápad a funguje.	4	4,9 %
Inkluze je dobrý nápad, ale nefunguje.	22	27,2 %
Nejsem rozhodnut/a	11	13,6 %
Inkluze je špatný nápad a nefunguje.	39	48,1 %
Inkluze je špatný nápad, ale funguje.	5	6,2 %

Graf 15 Inkluze

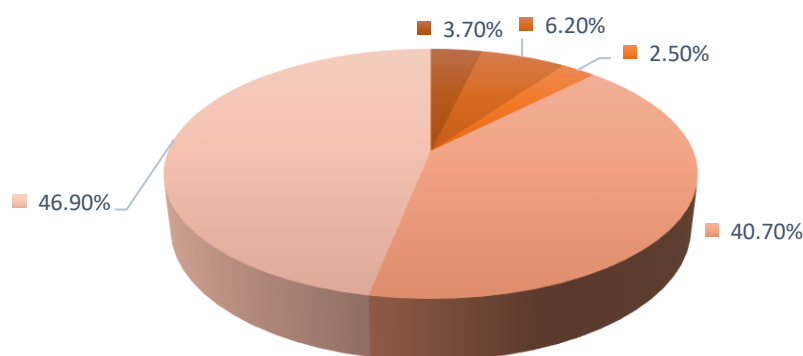

Další dotaz směřoval na již několikrát zmíněnou inkluzi, což je začleňování všech dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Téměř polovina všech dotázaných shledává inkluzi jako špatný nápad, který nefunguje. Pouhé 4,9 % si myslí, že inkluze je dobrý fungující nápad. Z tohoto výsledku je patrné, že učitelé nejsou spokojeni s momentálním nastavením legislativy v tomto ohledu.

Tabulka 16 Speciální péče.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	3	3,7 %
Spíše souhlasím	5	6,2 %
Nejsem rozhodnut/a	2	2,5 %
Spíše nesouhlasím	33	40,7 %
Rozhodně nesouhlasím	38	46,9 %

Graf 16 Speciální péče

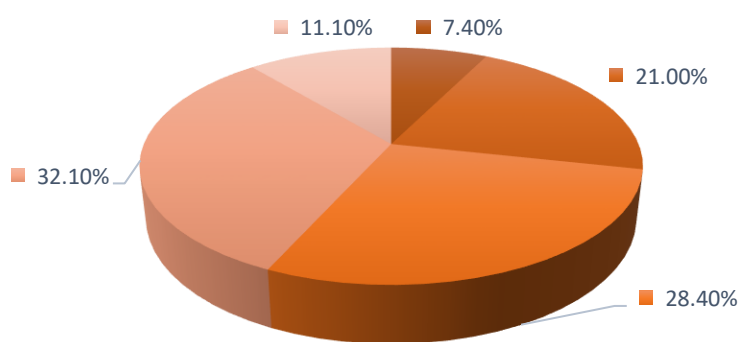
■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

Překvapivé odpovědi nám přinesla otázka č. 16, kdy byl uveden výrok, že nadaní žáci nepotřebují speciální péči. Většina se vyjádřila, že nadané tuto péči určitě potřebují, tři respondenti však odpověděli, že zcela souhlasí s tímto výrokem, takže si myslí, že nadaní péči nepotřebují. Všichni tři respondenti spadali do kategorie učitelů s délkou praxe 0 – 5 let. Můžeme tedy říci, že nemají ještě dostatečné zkušenosti, na druhou stranu však nedávno ukončili vysokoškolské vzdělání, což opět ukazuje, že tomuto tématu není na vysokých školách věnována téměř žádná pozornost.

Tabulka 17 Příprava na výuku

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	6	7,4 %
Spíše souhlasím	17	21,0 %
Nejsem rozhodnut/a	23	28,4 %
Spíše nesouhlasím	26	32,1 %
Rozhodně nesouhlasím	9	11,1 %

Graf 17 Příprava na výuku

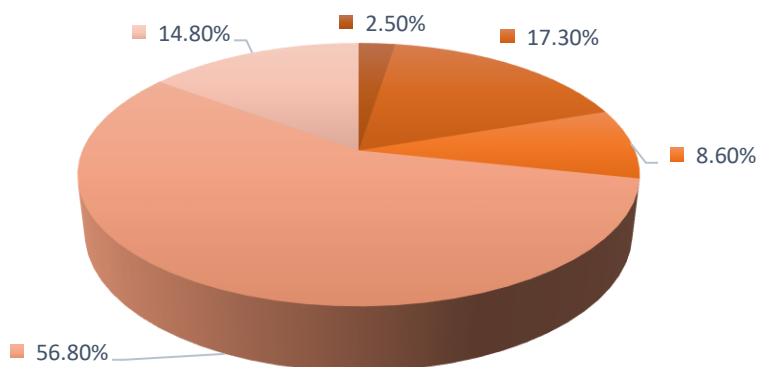

■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

Příprava je pro pedagogy důležitá a klíčová součást jejich profese. Každý se připravuje jiným způsobem a většinou kladou důraz na individuální potřeby dětí. Výsledky této otázky jsou spíše vyrovnané, kdy se větší část přiklonila k výroku, že příprava na výuku nadaných je pro ně složitější. Důvodem může být nutnost obstarání více materiálů oproti běžné výuce.

Tabulka 18 Dostatečná podpora ve vzdělávání.

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Procentuální podíl z celku
Rozhodně souhlasím	2	2,5 %
Spíše souhlasím	14	17,3 %
Nejsem rozhodnut/a	7	8,6 %
Spíše nesouhlasím	46	56,8 %
Rozhodně nesouhlasím	12	14,8 %

■ Rozhodně souhlasím ■ Spíše souhlasím ■ Nejsem rozhodnut/a ■ Spíše nesouhlasím ■ Rozhodně nesouhlasím

Poslední uzavřená povinná otázka směřovala na názor ohledně vzdělávání nadaných žáků, a to konkrétně zda je těmto dětem věnována dostatečná podpora a péče. 71,6 %

respondentů odpovědělo, že dle jejich názoru tyto děti nejsou podporovány v dostatečné míře ze strany státu a 19,8 % dotazovaných si myslí, že podpora je adekvátní potřebám nadaných dětí.

Poslední otázka dotazníku byla koncipována jako dobrovolná a otevřená. Respondentům byl ponechán prostor pro jejich vlastní vyjádření k uvedené problematice, z nichž 29 (35,8 %) zanechalo své zkušenosti a názory, které byly následující:

- *„V běžných třídách jsou spíše opomíjeni. Ve třídách s větším počtem žáků na tyto žáky není čas, protože se vyučující musí neustále věnovat žákům s poruchou učení a žákům s poruchou chování. Přítomnost asistenta pedagoga ve třídě problém neřeší. Prohlubování učiva formou pracovních listů, tedy práce navíc není řešení. Nabízené DVPP je již několik let zaměřené prakticky výhradně na žáky s SPU, na žáky nadané se vůbec nemyslí.“*
- *„Vzdělávání nadaných dětí je v českém školství podceňováno a díky inkluzi a administrativě s tím spojené na něj ani není dostatek času.“*
- *„Nadaným dětem bychom se měli více věnovat a potřebujeme k tomu i nějaké semináře a školení, metodickou podporu i finanční zázemí.“*
- *„Někteří, hlavně ti starší, učitelé si neuvědomují, že vůbec něco jako nadaný žák existuje.“*
- *„Na úrovni zákona i teoreticky je vzdělávání nadaných žáků připraveno. Realita je jiná. Při počtu 25 dětí ve třídě, z toho 4 děti s individuálním vzdělávacím plánem, bez asistenta pedagoga, na ty dva nadané už nemám tolik času, jaký bych jim chtěla věnovat.“*
- *„Na vzdělávání žáků problémových nebo sociálně znevýhodněných je někdy přispíváno finančně např. formou grantů, na vzdělávání žáků nadaných jsem žádný finanční příspěvek ještě nezažil.“*
- *„Systém podpory vzdělávání NŽ je tristní. Upřímně, stydím se. Již 4. rokem vedu na naší škole speciální studijní skupinku, kde pracuji s těmito dětmi (na celé škole máme děti). Učím ve 4. třídě, připravuji pro bystřejší žáky úkoly navíc, zajímavé úkoly atd. Daleko více času mi zabere to, že řeším práci s autistou, pěti, co mají různé poruchy. Polovina třídy, která má výchovné problémy. Zaostáváme za ostatními zeměmi.“*
- *„Učitel nemá čas ani energii se věnovat zároveň nadaným a problémovým žákům.“*
- *„Učitelé moc neví, jak se žákům s nadáním věnovat.“*

- *„Věnujeme se žákům, kteří jsou slabí a o učení nemají zájem oni ani jejich rodiče. Na talentované žáky už nemáme čas ani sílu. Snažíme se, aby všichni dosahovali průměru. V některých školách máme speciální třídy pro žáky s poruchami učení, ve všech školách probíhá pedagogická intervence (dříve náprava poruch učení). Potřebujeme chytré lidi - věnujme se jim!“*
- *„Pracuji v třídě, která je určena nadaným dětem a je dobře, že osnovy jsou obohaceny nad rámec. Děti jsou zvědavé, samy toho hodně znají a není špatné jim obzory ještě rozšířit.“*
- *„Soutěže a olympiády vyhlášené MŠMT pro nadané žáky tento problém neřeší. Je s nimi potřeba pracovat v jednotlivých hodinách se stejnou péčí jaká je věnována žákům v inkluzi.“*
- *„Podpora nadaných žáků, není taková jak problémových, protože to nechce ani vedení ani ČŠI.“*
- *„Přes věnování speciální péče a času a energie dětem s IVP a slabým žákům, zbývá na nadané bohužel málo času a energie.“*
- *„Toto téma není příliš debatováno a každý učitel k němu přistupuje individuálně. Mohl by být propracovaný nějaký systém podpory.“*

Většina respondentů, kteří se v této otázce vyjádřili uvedli, že vzdělávání nadaných žáků v České republice není na dostatečné úrovni. Zaznamenali jsme pouze dvě odpovědi, které tvořily spíše protiklad k ostatním uvedeným, a to:

- *„Většina nadaných dětí speciální přístup nechtějí, cítí se pak jako jiní než ostatní, nebo jsou líní dělat něco navíc.“*
- *„S inkluzí se značně zlepšila možnost vzdělávat tyto děti individuálně.“*

7 Diskuse a shrnutí výsledků

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaký postoj zaujímají pedagogové na základních školách vzhledem ke vzdělávání nadaných žáků a jeho ukotvení v zákonných normách. Díky dotazníku jsme se dozvěděli, že učitelé ve většině se vzděláváním nadaných spokojení nejsou. V otázce číslo 7 se například vyjádřili, že nejsou spokojeni s tím, jak české školství reaguje, nebo spíše nereaguje na potřeby nadaných.

V otázce číslo 18 se 71,6 % pedagogů vyjádřilo, že nadaným není věnována dostatečná péče ze strany státu. Nejvíce odpovědí se nám dostalo v poslední otevřené otázce, kde se vyjádřilo 29 lidí (100 %) a 27 (93,1 %) z nich se vyjádřilo negativně k nynější situaci legislativního ukotvení vzdělávání nadaných žáků.

První hypotéza, kterou jsme si určili byla, že *česká legislativa věnuje větší pozornost žákům problémovým než žákům nadaným*. Díky otázkám 4, 12, a 15 se nám hypotéza potvrdila. Všechno je samozřejmě otázkou názoru, ale z 81 respondentů se v jednotlivých uvedených otázkách nadpoloviční většina vyjádřila, že nadaným žákům je věnováno méně pozornosti. Stačí se podívat na vyhlášku č. 27/2016 Sb. ve znění pozdějších předpisů, kde o vzdělávání nadaných žáků nalezneme minimum a většina je věnována vzdělávání dětí s handicapem a poruchami. V žádném případě nechceme říct, že tyto děti nepotřebují ucelený rámec vzdělávání, ale stejně jako oni jej potřebují nadaní.

V druhé hypotéze jsme řekli, že *pedagogové s delší dobou praxe znají zákony lépe než ti s kratší pedagogickou praxí*. V otázkách směřovaných na zákony a legislativu si lépe vedli učitelé profesně mladší. Tento fakt může být dán tím, že starší ročníky již nepocítují touhu a potřebu dalšího vzdělávání a není pro ně podstatné zaměřovat se na legislativu. Naopak učitelé, kteří poměrně nedávno opustili vysokou školu zažili určitě apel právě na zákonné normy. Například v otázce č. 12 osm lidí uvedlo, že si myslí, že dětem stačí samé jedničky a žádost rodičů k přeřazení do vyššího ročníku a sedm z nich bylo učitelů s délkou praxe vyšší jak 20 let. Tuto hypotézu jsme tedy vyvrátili a dokázali, že pedagogové s kratší dobou praxe se v zákonech orientují lépe.

Již jsme se několikrát zmiňovali o odlišnosti přístupu k nadaným a k dětem problémovým. Další hypotéza zněla, že *problémovým žákům je věnováno více péče ze strany učitele než nadaným*. Již první hypotéza se nám potvrdila, ale to jsme hovořili o státu. Nyní jsme se zaměřili na samotné učitele, kdy se jedná o jejich vlastní přístup. V otázce č. 5 jsme zjistili, že 76,5 % respondentů nepovažuje speciální přístup k nadaným jako nespravedlivý, což

je dobrý krok k tomu, aby s nimi pracovali. Dále jsme se zeptali v otázce č. 14, komu se ve své praxi věnují více a 53 dotázaných (65,4 %) uznalo, že více pozornosti soustředí na žáky problémové. Celkem 23,5 % však uvedlo, že si nemyslí, že jsou nadaní zanedbáváni z jejich strany. Vzhledem k poměru však musíme konstatovat, že naše hypotéza je potvrzena.

Poslední hypotézou jsme se věnovali rozdílnosti v pohlaví a následnému zájmu a vzdělávání nadaných. Přesně jsme uvedli, že ženy podporují vzdělávání nadaných žáků více než muži. Výzkumu se účastnilo 19 mužů (23,46 %) a 62 žen (76,54 %) pro tuto hypotézu budeme s každým číslem pracovat jako se 100 %. Je jasné, že mužů je výrazně méně, ale pro naši hypotézu i tento počet postačí. V otázce č. 4 jsme se ptali na vynaložení speciálního úsilí ve prospěch vzdělávání nadaných a 14 mužů by toto úsilí vynaložilo, což tvoří 73,68 % všech mužů a zbytek čili 5 (26,32 %) označilo možnost „spíše souhlasím“, což hodnotíme také jako kladnou odpověď. U žen byla situace taková, že 32 z nich (51,61 %) zcela souhlasí s tím, že by se nadaným snažily pomoci i nad rámec jejich běžných povinností. Položku „spíše souhlasím“ označilo 27 (43,55 %) žen. Z ostatních nabízených možností jedna žena uvedla „nejsem rozhodnuta“ a dvě se vyjádřily, že by nadaným speciální péči nevěnovaly. Z této otázky vidíme, že muži ke vzdělávání nadaných přistupují pozitivněji a jsou více otevřeni možnostem pomoci. Podobné výsledky byly také u otázky č. 12, kdy svým zájmem zvítězili také muži. Bohužel, nemůžeme tuto otázku aplikovat na širší okruh lidí, protože poměry jednotlivých pohlaví nebyly vyrovnané. Pro účel diplomové práce je však shledáváme dostačujícími, vyvrátila se nám tedy naše hypotéza.

Pokud shrneme výsledky celého výzkumu, cíl práce byl naplněn, protože jsme zjistili, že učitelé základních škol na Jesenicku nejsou spokojeni s aktuálním nastavením platných zákonných norem v oblasti vzdělávání nadaných dětí. U vyslovených hypotéz se nám dvě potvrdily a dvě byly vyvráceny.

S ohledem na budoucnost by bylo přínosné, kdyby byl vytvořen jednotný systém pro výuku nadaných žáků, který by mohl být vyčleněn do speciální vyhlášky nebo zákonu. Aktuální právní normy soustředí svoji pozornost na žáky handicapované, děti s poruchami, ale nadaným již nepřikládají tak velkou pozornost.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na vzdělávání nadaných žáků v rámci zákonných norem. Jedná se o aktuální a hojně diskutované téma, a to především vzhledem k inkluzivnímu vzdělávání. Dnes se pozornost v rámci inkluze strhává směrem k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami konkrétně však těch, kteří trpí nějakým handicapem nebo poruchou. Vzdělávání nadaných jde poněkud stranou, což není ideální. V praxi jsou i tyto děti, které si zaslouží velkou pozornost. Pro učitele práce s nimi může být velmi náročná, ale pokud k tomu přistoupí se zájmem a snahou pomoci, může se stát odrazovým můstkem pro malého génia.

Zákony v této oblasti jsou nedostačující, což nám potvrdil i výzkum, díky kterému jsme naplnili cíl práce. Právě názory pedagogů z praxe by měly být pro tvorbu zákonů podstatné. To, že jsou nyní v pozici, kdy jim není věnována podpora, která by jim výrazně pomohla neznamená, že se tomu v budoucnu tak nestane.

Přístup a vzdělávání však nezávisí pouze na tom, co je uvedeno v legislativě, ale předně na pedagogických pracovnících, kteří bohužel nemají dostatečnou podporu. Velmi špatná situace je na vysokých školách, které v rámci přípravy studentů na výkon pedagoga nezařazují předměty, nebo programy, které by budoucí učitele připravili i na práci s těmito dětmi. Školám jsou nabízeny programy v rámci dalšího vzdělávání pedagogů, málokdy však soustředěny na vzdělávání nadaných. Pokud se takový program však najde, zájemců nebývá mnoho, protože je pro ně momentálně přínosnější vzdělávat se v ostatních speciálně pedagogických disciplínách.

Je výborné, pokud podporujeme znevýhodněné děti, velmi si to zaslouží a doufáme, že jim aktuální situace vyhovuje a není pro ně zbytečně zatěžující. Věnujme však pozornost také těm, kteří disponují výjimečnými schopnostmi i oni potřebují podat pomocnou ruku, aby se ve svém světě neztratili.

Zdroje informací

BLATNÝ, Marek a Alena PLHÁKOVÁ. *Temperament, inteligence, sebepojetí : nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Vyd. 1. Tišnov: Sdružení SCAN, 2003. 150 s. ISBN 80-86620-05-0.

FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0969-0.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3857-4.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie a Blanka KŘOVÁČKOVÁ. *Co bychom měli vědět o nadání*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-092-4.

HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada, 2009. Psyché. ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Mimořádně nadané děti ve škole a v rodině*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010. ISBN 978-80-7414-319-9.

JANDA, Miroslav, Jan ŠTÁVA a Gabriela VĚCHTOVÁ. *Výchova a vzdělávání nadaných žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6552-9.

JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003. ISBN 80-89005-11-X.

JURÁŠKOVÁ, Jana. *Nadanie.sk: O intelektovom nadaní pre každého* [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://www.nadanie.sk/>

KARTOUS, Bob. *EDUin Tisková zpráva č. 181213: Navrhovaná změna inkluzivní vyhlášky výrazně zkomplikuje školám práci a ohrozí některé skupiny dětí možnou diskriminací* [online]. 13. 12. 2018 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://drive.google.com/drive/folders/1a8DVCS-Uojok4696QiR9VtFUVFdvoyom>

KONEČNÁ, Věra. *Sebepojetí a sebehodnocení rozumově nadaných dětí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5325-0.

KOVÁŘOVÁ, Renata a Iva KLUGOVÁ. *Edukace nadaných dětí a žáků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-430-3.

KOVÁŘOVÁ, Renata a Jana ŠKRABÁNKOVÁ. *Nadání a současnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-218-0.

KOVÁŘOVÁ, Renata. *Nadaný žák v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-394-1.

LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dieťa*. Bratislava: IRIS, 2007. ISBN 808901853X.

MACHŮ, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.

PAŘÍZEK, Vlastimil. *Jak naučit žáky myslet*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 8072900064.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Přístupy ke studiu inteligence*. Olomouc: UPOL, 2004, 305 s. ISBN 978-80-2440-020-4.

PORTEŠOVÁ, Šárka. Čeho se nadané děti bojí. In *Specifiká vývinu a realizácia potenciálu nadaných dětí*. Bratislava. Bratislava: Asklepios, 2005. ISBN 80-7167-087-1.

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Rozumově nadané děti s dyslexií*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-990-3.

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Rozumově nadaní studenti s poruchou učení: cesty od školních výkonových paradoxů k úspěchu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7520-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SKUTIL, Martin a Pavel ZIKL. *Pedagogický a speciálně pedagogický slovník: [terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání]*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3855-0.

STEHLÍKOVÁ, Monika. *Život s vysokou inteligencí: průvodce pro nadané dospělé a nadané děti*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0101-6.

STERNBERG, Robert J. *Úspěšná inteligence: jak rozvíjet praktickou a tvůrčí inteligenci*. Přeložil Jiří PAPOUŠEK. Praha: Grada, 2001. 208 s. ISBN 80-247-0120-0.

STRATEACH 2015 - 2018: Comprehensive approach of the baseline study on the state-of-art in the field of support for gifted and talented pupils and their teachers [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://www.educentrum.eu/downloads/brochures/06/#p=1>

TYSZKOWA, Maria. *Zdolności, osobowość i działalność uczniów*. Warszawa: Państw.Wydaw.Nauk., 1990. ISBN 83-01-09239-4.

Učíme nadané žáky: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2012.

ZÁKONY A DOKUMENTY

Zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 123/1984 Sb. Vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky o základní škole, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 291/1991 Sb. Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky o základní škole, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 49/2009 Sb. zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 73/2005 Sb. Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů

Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních pro období 2004 – 2008.

Koncepce péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009 – 2013

Koncepci podpory a rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014 – 2020

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů

Vyhláška č. 307/2008 Z. z. o výchově a vzdělávání žiakov s intelektovým nadáním

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1 RENZULLIHO "MODEL TŘÍ KRUHŮ".....	14
OBRÁZEK 2 MÖNKSŮV "VÍCEFAKTOROVÝ MODEL NADÁNÍ"	14
OBRÁZEK 3 STERNBERGŮV TRIARCHICKÝ MODEL NADÁNÍ.....	15
OBRÁZEK 4 PSYCHOSOCIÁLNÍ MODEL A. J. TANNENBAUMA.....	16

Seznam tabulek

TABULKA 1 POHLAVÍ RESPONDENTŮ	51
TABULKA 2 POČET ODUČENÝCH LET	52
TABULKA 3 NADÁNÍ JE VZÁCNÉ A JE DOBRÉ JEJ PODPOROVAT.	52
TABULKA 4 VYNALOŽÍM SPECIÁLNÍ ÚSILÍ, ABY SE MOHL NADANÝ ŽÁK ROZVÍJET.	53
TABULKA 5 SPECIÁLNÍ PÉČE NADANÝM JE NESPRAVEDLIVÁ VŮČI OSTATNÍM DĚTEM.....	54
TABULKA 6 NADANÝM JE VĚNOVÁNA STEJNÁ PÉČE, JAKO DĚTEM "PROBLÉMOVÝM".....	54
TABULKA 7 ČESKÉ ŠKOLSTVÍ REAGUJE NA POTŘEBY NADANÝCH DĚTÍ A V DOSTATEČNÉ MÍŘE JE PODPORUJE...55	
TABULKA 8 BYLO BY DOBRÉ, KDYBY PRO NADANÉ ŽÁKY BYLA VYTVOŘENA SPECIÁLNÍ TŘÍDA.....	56
TABULKA 9 JAKO NADANÝ SE ČLOVĚK RODÍ A NENÍ MOŽNÉ SE JÍM STÁT V PRŮBĚHU ŽIVOTA.....	56
TABULKA 10 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ JE V ČR ZAKOTVENA V ZÁKONU:.....	57
TABULKA 11 PŘEŘAZENÍ MIMOŘÁDNĚ NADANÉHO ŽÁKA DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU JE MOŽNÉ.....	58
TABULKA 12 PŘEŘAZENÍ DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU JE DLE ZÁKONA MOŽNÉ, POKUD:	59
TABULKA 13 OBOHACENÍ VZDĚLÁVACÍHO PLÁNU NADANÝCH DĚTÍ JE ÚČINNĚJŠÍ NEŽ PŘEŘAZENÍ DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU.....	59
TABULKA 14 VĚNUJI POZORNOST SPÍŠE ŽÁKŮM PROBLÉMOVÝM NEŽ ŽÁKŮM NADANÝM.....	60
TABULKA 15 INKLUZE.....	61
TABULKA 16 SPECIÁLNÍ PÉČE.	62
TABULKA 17 PŘÍPRAVA NA VÝUKU.....	62
TABULKA 18 DOSTATEČNÁ PODPORA VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	63

Seznam grafů

GRAF 1 POHLAVÍ RESPONDENTŮ	51
GRAF 2 POČET ODUČENÝCH LET	52
GRAF 3 NADÁNÍ JE VZÁCNÉ A JE DOBRÉ JEJ PODPOROVAT.	53
GRAF 4 VYNALOŽÍM SPECIÁLNÍ ÚSILÍ, ABY SE MOHL NADANÝ ŽÁK ROZVÍJET.	53
GRAF 5 SPECIÁLNÍ PÉČE NADANÝM JE NESPRAVEDLIVÁ VŮČI OSTATNÍM DĚTEM.	54
GRAF 6 NADANÝM JE VĚNOVÁNA STEJNÁ PÉČE, JAKO DĚTEM "PROBLÉMOVÝM".	55
GRAF 7 ČESKÉ ŠKOLSTVÍ REAGUJE NA POTŘEBY NADANÝCH DĚTÍ A V DOSTATEČNÉ MÍŘE JE PODPORUJE.	55
GRAF 8 BYLO BY DOBRÉ, KDYBY PRO NADANÉ ŽÁKY BYLA VYTVOŘENA SPECIÁLNÍ TŘÍDA.	56
GRAF 9 JAKO NADANÝ SE ČLOVĚK RODÍ A NENÍ MOŽNÉ SE JÍM STÁT V PRŮBĚHU ŽIVOTA.	57
GRAF 10 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ JE V ČR ZAKOTVENA V ZÁKONU:	57
GRAF 11 PŘEŘAZENÍ MIMOŘÁDNĚ NADANÉHO ŽÁKA DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU JE MOŽNÉ.	58
GRAF 12 PŘEŘAZENÍ DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU JE DLE ZÁKONA MOŽNÉ, POKUD:	59
GRAF 13 OBOHACENÍ VZDĚLÁVACÍHO PLÁNU NADANÝCH DĚTÍ JE ÚČINNĚJŠÍ NEŽ PŘEŘAZENÍ DO VYŠŠÍHO ROČNÍKU.	60
GRAF 14 VĚNUJI POZORNOST SPÍŠE ŽÁKŮM PROBLÉMOVÝM NEŽ ŽÁKŮM NADANÝM.	60
GRAF 15 INKLUZE	61
GRAF 16 SPECIÁLNÍ PÉČE	62
GRAF 17 PŘÍPRAVA NA VÝUKU.	63

Seznam příloh

PŘÍLOHA 1 DOTAZNÍK	4
--------------------------	---

Vážené respondentky, vážení respondenti,

obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro diplomovou práci na téma „Nadaní žáci v rámci zákonných norem“.

Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast ve výzkumu je anonymní a dobrovolná.

Dotazník Vám zabere pouze pár minut a Vaše vyjádření nám velmi pomůže ve výzkumu.

1. Vaše pohlaví
 - a. žena
 - b. muž

2. Délka pedagogické praxe
 - a. 0 – 5 let
 - b. 6 – 10 let
 - c. 11 – 15 let
 - d. 16 – 20 let
 - e. nad 20 let

3. Nadání je vzácné a je dobré jej podporovat.
 - a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím

4. Jsem ochoten/ochotna vynaložit speciální úsilí v přípravě, aby se mohl nadaný žák rozvíjet.
 - a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím

5. Speciální péče nadaným je nespravedlivá vůči ostatním dětem.
 - a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím

6. Nadaným je věnována stejná péče, jako dětem "problémovým".
 - a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím

- c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
7. České školství reaguje na potřeby nadaných dětí a v dostatečné míře je podporuje.
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
8. Bylo by dobré, kdyby pro nadané žáky byla vytvořena speciální třída. (Pokud jich na škole je více.)
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
9. Jako nadaný se člověk rodí a není možné se jím stát v průběhu života.
- a. souhlasím
 - b. nevím
 - c. nesouhlasím
10. Legislativní úprava vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků je v České republice zakotvena v zákonu:
- a. č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů
 - b. č. 89/2012 Sb. ve znění pozdějších předpisů
 - c. č. 262/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů
 - d. č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů
 - e. č. 500/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů
11. Přerazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku je v České republice možné.
- a. souhlasím
 - b. nevím
 - c. nesouhlasím
12. Přerazení do vyššího ročníku je dle zákona možné, pokud:
- a. Žák má na závěrečné vysvědčení samé jedničky a jeho rodiče musejí podat žádost.
 - b. Žák musí splnit během školního roku speciální úkoly a testy, aby mohl následující ročník přeskočit.
 - c. Žák musí vykonat zkoušky před komisí, která je externí a vybírá ji MŠMT.
 - d. Žák musí vykonat zkoušky před komisí, která je interní a vybírá ji ředitel.
13. Obohacení vzdělávacího plánu nadaných dětí je účinnější než přerazení do vyššího ročníku.

- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
14. Ve své praxi věnuji pozornost spíše žákům problémovým a žákům s poruchou než žákům nadaným.
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
15. Jaký je Váš názor na inkluzi?
- a. Inkluze je dobrá nápad a funguje.
 - b. Inkluze je dobrý nápad, ale nefunguje.
 - c. Nejsem rozhodnut/a.
 - d. Inkluze je špatný nápad a nefunguje.
 - e. Inkluze je špatný nápad, ale funguje.
16. Nadaní a mimořádně nadaní žáci nepotřebují speciální péči.
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
17. Je pro mě snazší příprava na výuku dětí "problémových" a dětí s poruchou než dětí nadaných.
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
18. Myslím si, že je nadaným žákům věnována dostatečná podpora ve vzdělávání.
- a. rozhodně souhlasím
 - b. spíše souhlasím
 - c. nejsem rozhodnut/a
 - d. spíše nesouhlasím
 - e. rozhodně nesouhlasím
19. Budeme rádi, pokud nám sdělíte nějaký Váš postřeh nebo názor na vzdělávání nadaných žáků v České republice.